

Staat van het Toezicht 2015

DeNederlandscheBank

EUROSYSTEEM

Staat van het Toezicht 2015

Inhoudsopgave

1	Inleiding	9
2	Staat van de Sector en de bijdrage van toezicht	11
2.1	Sectorbreed: herstel van vertrouwen	12
2.2	Verzekeraars	18
2.3	Banken	23
2.4	Pensioenfondsen	29
2.5	Beleggingsondernemingen en –instellingen	36
2.6	Premiepensioeninstellingen	38
2.7	Trustkantoren	39
2.8	Betaal- en elektronischgeldinstellingen	40
2.9	Caribisch Nederland	41
3	Toezichtaanpak	43
3.1	Sterke speler in het SSM	43
3.2	Scherpe analyse	43
3.3	Alert op integriteit	44
3.4	Transparant waar mogelijk	44
3.5	Vooruitblikkend	45
3.6	Macro-microkoppeling	45
4	Kosten en financiering toezicht	49
4.1	Gerealiseerde kosten	49
4.2	Financiering toezichtkosten	50
	Bijlage 1 KPI-tabel	52
	Bijlage 2 Effecten thema-onderzoeken	56
	Bijlage 3 Kerncijfers markttoetreding, interventie en handhaving	63
	Figuur	
1	Staat van het Toezicht	6
2	Staat van de Sector	7
3	De impact van externe ontwikkelingen op en de bijdrage van toezicht aan de staat van de financiële sector	11
	Boxen	
1	Op weg naar een duurzame financiële sector, een aantal voorbeelden	16
2	DNB verleent toestemming voor de overname van Vivat door Anbang	22
3	DNB keurt reorganisatie Rabobank en IPO ABN AMRO goed	28
4	DNB ziet kansen en risico's van technologische innovatie	46

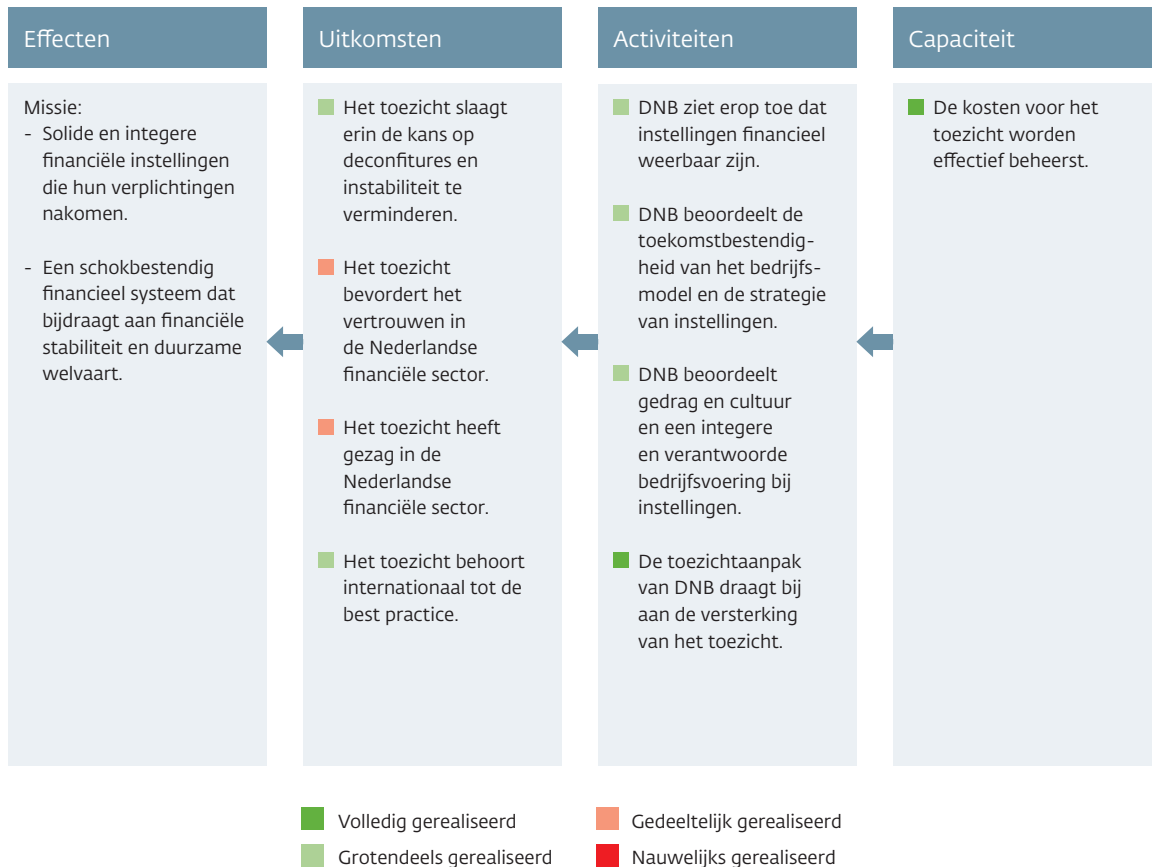
Tabellen

1	Gerealiseerde toezichtkosten	49
2	Exploitatieresultaat toezichtkosten 2015	50
3	Verrekening met de sector	51
4	KPI-tabel	52
5	KPI-tabel zoals opgenomen in ZBO-begroting 2015	55
6	Aantal getoetste beleidsbepalers	63
7	Aantal verleende vvgb's	64
8	Inschrijvingen in de registers	65
9	Maatregelen bij onder toezicht staande instellingen	66
10	Maatregelen bij niet onder toezichtstaande instellingen	67
11	Bezwaar- en (hoger) beroepsprocedures	68

Grafieken

1	In 2015 is nog te weinig vooruitgang geboekt met herstel van maatschappelijk vertrouwen	13
2	Gemiddelde Solvency II ratio's verzekeraars stijgen	19
3	DNB-onderzoek wijst uit dat met name de inrichting van de actuariële sleutelfunctie om aandacht blijft vragen	20
4	Premieomzet nieuwe productie individuele levensverzekeringen fors gedaald	22
5	Financiële weerbaarheid van banken is verder versterkt	23
6	Publicatie van resultaten EBA transparency exercise vergroot transparantie van weerbaarheid banken	24
7	Depositofinancieringsgat krimpt	25
8	Kredietgroei is nog licht negatief	25
9	Historisch en internationaal gezien is de Nederlandse bankensector relatief groot	26
10	Actuele dekkingsgraden dalen omdat beleggingsresultaten achterblijven bij stijging van verplichtingen ten gevolge van dalende rente en stijgende levensverwachting	30
11	Trendmatige daling van de 15-jaars zero coupon rate	30
12	De stijgende levensverwachting wordt gemitigeerd door verhoging van de AOW-leeftijd	31
13	Onvolledige indexatie heeft geleid tot uitholling van koopkracht van tweede-pijlerpensioen	31
14	De aanpassing van de Ultimate Forward Rate (UFR) heeft geleid tot een realistischere rekenrente die bewegingen op financiële markten directer reflecteert	32
15	De consolidatie in de pensioensector heeft zich in 2015 verder doorgezet	34
16	Veel pensioenfondsen hebben hun kostenvoorziening omhoog bijgesteld	35
17	Het vermogen dat beleggingsondernemingen en beheerders van beleggingsinstellingen beheren is substantieel	37

Figuur 1 Staat van het Toezicht

Het toezicht van DNB is gericht op solide en integere financiële instellingen en een schokbestendig financieel systeem. Deze beoogde effecten worden bepaald door een complex geheel aan factoren, waarbij ook de instellingen zelf en de externe macro-economische omstandigheden een belangrijke rol spelen. Figuur 1 laat op basis van een breed spectrum zien hoe het toezicht van DNB hier aan bij heeft gedragen. Deze beschrijft de ingezette capaciteit,

de verrichte activiteiten en de uitkomsten van het toezicht. De score om aan te geven hoe succesvol DNB hierbij is geweest, is vastgesteld op basis van een self-assessment. Om in dat self-assessment scores toe te kennen, zijn zo concreet mogelijke Key Performance Indicators (KPI's) vastgesteld. Een volledig overzicht van deze KPI's vindt u in bijlage 1. In deze bijlage zijn ook de eerder gehanteerde KPI's opgenomen. Daarbij wordt aangegeven wat de

Figuur 2 Staat van de Sector

Mate waarin DNB's doelstellingen voor de sector inmiddels zijn gerealiseerd

wijzigingen zijn ten opzichte van de KPI's die in voorgaande jaren zijn gehanteerd.

DNB's *Visie op Toezicht 2014-2018*, verschenen in 2014, beschrijft de middellangetermijnstrategie van DNB om de gewenste effecten van het toezicht te realiseren. Daarbij heeft DNB doelstellingen voor de sector in 2018 geformuleerd. In bovenstaande figuur ziet u in welke mate deze doelstellingen

inmiddels zijn gerealiseerd. Hiermee wordt duidelijk in welke mate de missie van DNB, weergegeven in de eerste kolom van figuur 1, is gerealiseerd op de middellangetermijn.

Hoofdstuk 2 van deze publicatie schetst de onderbouwing van de scores die u ziet in figuur 2. Ook de bijdrage van DNB's toezicht komt hierbij aan bod.

1 Inleiding

Hoe goed gaat het nu met banken, verzekeraars, pensioenfondsen en andere financiële instellingen in Nederland? Welke stappen heeft de financiële sector gezet in 2015? En in hoeverre zijn we daarmee op weg naar een duurzame sector waarin solide en integere instellingen een breed vertrouwen van de maatschappij genieten?

Om antwoord te geven op deze vragen, presenteren we vanaf nu in het voorjaar de Staat van het Toezicht. Daarin schetst DNB de staat van de financiële sector, afgemeten aan de doelstellingen die DNB voor de sector heeft geschetst in haar middellangetermijnstrategie (Visie op Toezicht 2014-2018). Financiële instellingen hebben hun eigen verantwoordelijkheid als het gaat om de staat van de sector. Daarnaast levert DNB met haar toezicht een bijdrage. Deze publicatie geeft een overzicht van de bijdrage die DNB als toezichthouder heeft geleverd en de middelen die daarvoor zijn ingezet.

Op de openingspagina's zag u al een tabel, waarin de effecten, uitkomsten, activiteiten en ingezette middelen van het toezicht van DNB zijn samengevat. Op basis van een self-assessment wordt in deze tabel aangegeven in hoeverre DNB als toezichthouder succesvol is geweest in het realiseren van haar missie. Een set KPI's (zie bijlage 1), verdeeld naar effecten, uitkomsten, activiteiten en ingezette middelen van DNB's toezicht vormt de basis voor dit self-assessment. De beoordeling heeft zoveel mogelijk plaatsgevonden op basis van meetbare indicatoren waaraan specifieke streefwaarden zijn verbonden. De effecten geven een indicatie van de staat van de sector. Deze is afhankelijk van het gedrag van de

financiële instellingen zelf en het toezicht door DNB, maar natuurlijk ook van de macro-economische omgeving en (nieuwe) wet- en regelgeving. De uitkomsten zijn de resultaten van DNB's toezicht op de sector, de maatschappij en internationale stakeholders. De indicatoren bij activiteiten en capaciteit, tot slot, geven aan welke activiteiten DNB op basis van bepaalde middelen heeft ontplooid. De uitkomsten van het self-assessment zijn schriftelijk getoetst bij een panel met vertegenwoordigers van de sector en de ministeries van Financiën en Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

De opbouw van deze publicatie

Hoofdstuk 2 schetst de staat van de Nederlandse financiële sector. Ook de bijdrage van DNB's toezicht komt hierbij aan bod. In hoofdstuk 3 leest u over DNB's toezichtaanpak en de wijze waarop de speerpunten om deze aanpak te versterken, zijn vertaald naar concrete acties. Hoofdstuk 4, tot slot, biedt een overzicht van de middelen die DNB bij haar toezicht heeft ingezet.

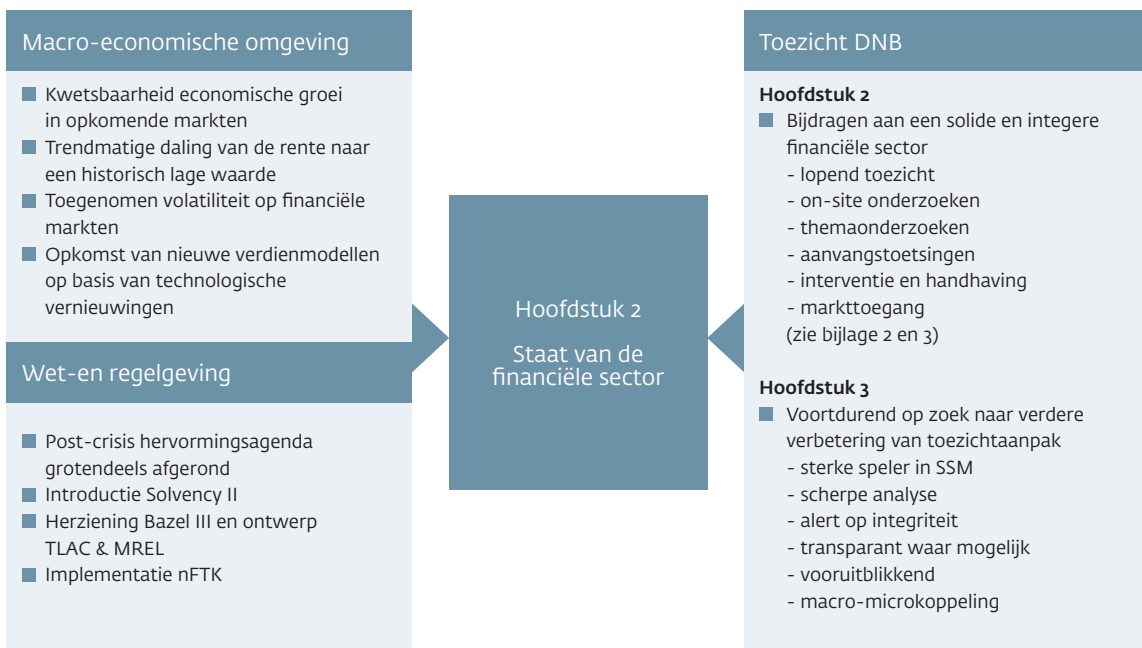
De Staat van het Toezicht maakt onderdeel uit van de Zelfstandig Bestuursorgaan (ZBO) Verantwoording van DNB (zie www.dnb.nl). In deze ZBO-verantwoording vindt u een meer gedetailleerd beeld van de ingezette middelen en – voor het eerst dit jaar – de verantwoording van DNB als Resolutieautoriteit.

2 Staat van de Sector en de bijdrage van toezicht

De staat van de financiële sector wordt onder meer bepaald door de macro-economische omgeving, (nieuwe) wet- en regelgeving en het toezicht van DNB. Onderstaand een samenvattend overzicht. Dit hoofdstuk biedt een verder inzicht in de staat

van de financiële sector en de bijdrage van het toezicht van DNB daaraan. Het volgende hoofdstuk biedt inzicht in de wijze waarop DNB voortdurend streeft naar een verdere versterking van haar toezichtaanpak.

Figuur 3 De impact van externe ontwikkelingen op en de bijdrage van toezicht aan de staat van de financiële sector

2.1 Sectorbreed: herstel van vertrouwen

Uitdaging: herstel van vertrouwen

Waar staat de sector nu?

12

Herstel van het maatschappelijk vertrouwen is een topprioriteit voor de Nederlandse financiële sector. In 2015 is nog te weinig vooruitgang geboekt met het herstel van het maatschappelijk vertrouwen. Vertrouwen heeft ten eerste te maken met de financiële weerbaarheid van financiële instellingen. De kapitaalposities van banken zijn de afgelopen tijd versterkt. De financiële positie van pensioenfondsen en verzekeraars is daarentegen nog kwetsbaar. Ten tweede heeft vertrouwen te maken met de manier waarop mensen handelen binnen financiële instellingen: thema's als gedrag en cultuur, integriteit en de geschiktheid en betrouwbaarheid van bestuurders staan hierbij centraal. Ten derde is ook de duurzaamheid binnen de financiële sector essentieel voor een verder herstel van vertrouwen. Voor de langere termijn is helderheid over de financiële weerbaarheid, integriteit en duurzaamheid van de financiële sector cruciaal voor een breed maatschappelijk vertrouwen.

Iedere instelling is zelf verantwoordelijk voor de eigen bedrijfsvoering en de daarbij behorende gedragingen en cultuur. Positief is dat de aandacht voor gedrag en cultuur bij financiële instellingen is toegenomen. De waargenomen veranderingen zijn echter nog te vaak procesmatig en procedureel van aard. Daarnaast is een structurele dialoog met de maatschappij over gedrag en cultuur vanzelfsprekend en noodzakelijk. Financiële instellingen kunnen hun communicatie hier nog beter op aanpassen.

Internationale sancties en de strijd tegen terrorisme-financiering staan hoog op de internationale

agenda vanwege de opgelopen geopolitieke spanningen en aanslagen door terroristische organisaties. De Nederlandse financiële sector is zich voldoende bewust van het belang van naleving van sanctie-regels, toch is er meer aandacht nodig om betrokkenheid bij terrorismefinanciering te voorkomen.

In 2015 is de financiële sector geconfronteerd met diverse integriteitsincidenten. De onderzochte incidenten tonen aan dat de Nederlandse financiële sector nog altijd kwetsbaar is voor betrokkenheid bij witwaspraktijken, corruptie en belangenverstremming. De onvoldoende beheersing van integriteitsrisico's kan leiden tot financiële schade en verlies van vertrouwen. Tot slot is de kwaliteit van het bestuur in de financiële sector essentieel voor een solide en integere sector die het vertrouwen van de maatschappij geniet. In 2015 is sprake geweest van een afname van het percentage negatieve besluiten bij aanvangstoetsingen van bestuurders en commissarissen in de financiële sector (zie ook tabel 6 in bijlage 3).

Welke bijdrage heeft toezicht geleverd aan een herstel van vertrouwen?

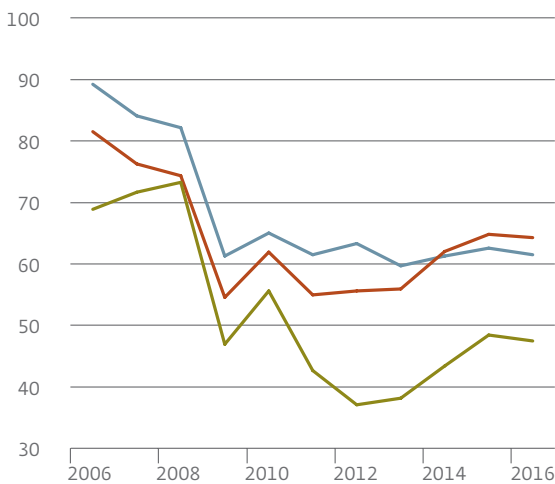
DNB heeft instellingen aangespoord veranderingen in gedrag en cultuur te versnellen en door te voeren tot in de kern van de cultuur en bedrijfsvoering. Daarnaast heeft DNB in haar toezicht geconstateerd dat er nog altijd sprake is van risicovolle gedragspatronen op onderwerpen als besluitvorming, leiderschap en groepsdynamiek. Bestuurders en commissarissen dienen nog meer stil te staan bij de wijze waarop zij met elkaar omgaan en bij de effecten

die dat teweeg brengt. DNB schrijft niet één bepaalde cultuur voor, maar treedt op tegen gedragingen en culturen die aanzetten tot onverantwoord of niet-integer gedrag.

DNB heeft geconstateerd dat integriteitsrisico's door financiële instellingen onvoldoende onderkend en geanalyseerd worden. Uit een onderzoek onder 170 onder toezicht staande instellingen bleek dat

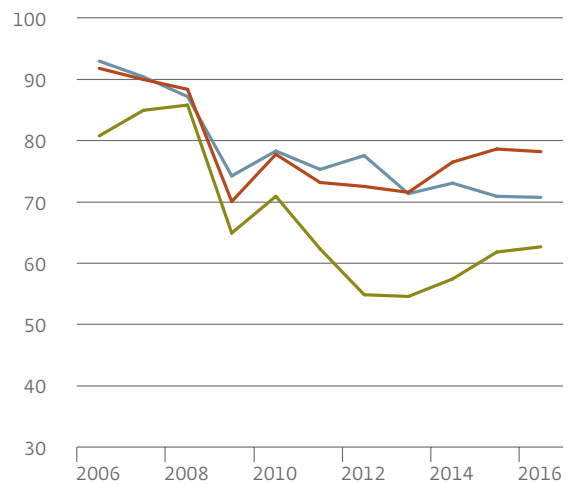
Grafiek 1 In 2015 is nog te weinig vooruitgang geboekt met herstel van maatschappelijk vertrouwen

Vertrouwen in de sector

— Banken
 — Verzekeraars
 — Pensioenfondsen

Vertrouwen in de eigen financiële instelling

Bron: Jaarlijkse DNB Vertrouwensenquête

Toelichting: Vertrouwen = percentage respondenten dat aangaf overwegend of veel vertrouwen te hebben.¹

¹ Daarbij zijn de volgende vragen aan de respondenten voorgelegd: “Hebt u er in het algemeen vertrouwen in dat de financiële instellingen in Nederland in staat zijn de aan hen toevertrouwde gelden te allen tijde terug te betalen?” en “Hebt u er momenteel vertrouwen in dat de financiële instelling waaraan u uw geld hebt toevertrouwd te allen tijde in staat is dat geld aan u terug te betalen?”

het merendeel van de instellingen een matige of slechte systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA) had, dan wel geheel geen analyse kon aanleveren. Naar aanleiding hiervan heeft DNB instellingen inzicht geboden in de wijze waarop een integriteitsrisicoanalyse gemaakt kan worden. Zo is in november voor banken een seminar georganiseerd samen met de NVB, waarin de integriteitsrisicoanalyse centraal heeft gestaan. Ook is er tijdens bijeenkomsten voor trustkantoren en voor pensioenfondsen aandacht aan de integriteitsrisicoanalyse besteed.

DNB heeft met name bij grootbanken het bewustzijn vergroot over integriteitsrisico's bij de totstandkoming en toepassing van financiële benchmarks. Eerder was uit problemen rond Libor, valutakoersen en grondstofprijzen gebleken dat deze benchmarks kwetsbaar zijn voor manipulatie en andere niet-integere gedragingen. Mede door de onderzoeken van DNB hebben financiële instellingen ten aanzien van voorkoming van betrokkenheid bij benchmarkmanipulatie geïnvesteerd in een concrete inventarisatie en bewustwording van de risico's, aanscherping van beleid en procedures en integrale surveillance van communicaties en transacties.

Financiële instellingen zijn zelf verantwoordelijk voor het selecteren van kandidaat-bestuurders en -commissarissen. DNB toetst kandidaten om vast te kunnen stellen of zij aan wettelijke normen voor betrouwbaarheid en geschiktheid voldoen. In 2015 heeft DNB 1949 kandidaten getoetst op geschiktheid en/of betrouwbaarheid. In 96% van de gevallen volgde een positief besluit. Daarnaast voerde DNB

in 2015 zestien hertoetsingen uit, waarvan in dertien gevallen sprake was van een negatief besluit. Een hertoetsing is de toetsing van een bestuurder of commissaris die eerder al getoetst was en in functie was, maar die op basis van een redelijke aanleiding opnieuw getoetst wordt.

In 2015 heeft DNB de aanvangstoetsingen van alle zittende bestuurders en commissarissen bij banken en verzekeraars afgerond. Vanaf 1 januari 2016 worden bij banken en verzekeraars daarom alleen nog nieuw aantredende functionarissen getoetst. Ook de aanvangstoetsingen van het tweede echelon, die sinds 1 april 2015 onder de reikwijdte van de toetsingen vallen - zijn eind 2015 afgerond. Vanaf 1 januari 2014 toetst DNB ook nieuwe leden van de Raad van Toezicht van pensioenfondsen op geschiktheid en/of betrouwbaarheid.

Uit extern onderzoek blijkt dat bestuurders en commissarissen het nut en de noodzaak van de toetsingen erkennen, maar dat er ook kritische signalen waren ten aanzien van het toetsingsproces. Ten eerste is gebleken dat het voor bestuurders en commissarissen niet altijd duidelijk is hoe het toetsingsproces verloopt en welke formele stappen iemand kan nemen tijdens een toetsingsprocedure. Samengevat leek de rechtsbescherming, die er uiteraard gewoon is, niet altijd voor iedereen helder. Daarom is DNB gestart met een pilot met als uitgangspunt dat geluidsopnamen van de gesprekken worden gemaakt. Het blijkt dat sommige kandidaten daar behoefte aan hebben, zodat achteraf geen misverstanden kunnen ontstaan over wat er is

besproken. Dit is natuurlijk geen verplichting. Ook zal DNB, daar waar gewenst, toestaan dat een belangenbehartiger meekomt naar het gesprek. Bij hertoetsingen adviseert DNB sowieso een belangenbehartiger mee te nemen. Verder gaat DNB de informatievoorziening verbeteren door bijvoorbeeld informatiebijeenkomsten te organiseren voor aankomende bestuurders en commissarissen en voor de vertegenwoordigers van de instellingen die de toetsingen voorbereiden. Daarnaast breidt DNB de informatie op haar website uit en verduidelijkt zij haar uitnodigingen en brieven, bijvoorbeeld op het punt van bezwaar- en beroepsmogelijkheden voor kandidaten. In 2016 laat DNB samen met AFM haar toetsingsproces evalueren door een externe commissie.

Box 1 Op weg naar een duurzame financiële sector, een aantal voorbeelden

Duurzaamheid binnen de financiële sector is essentieel voor het herstel van vertrouwen. Duurzaamheid in de financiële sector bestaat uit drie aspecten. Ten eerste is het van belang dat de sector adequaat invulling geeft aan haar maatschappelijke rol. Daarnaast moeten financiële instellingen zorgvuldige belangenafwegingen maken, waarbij evenwichtige besluitvorming, transparantie en een duidelijke communicatie centraal staan. Tot slot moet de sector zich niet alleen op de huidige situatie richten, maar ook rekening houden met de gevolgen voor toekomstige generaties.

(i) Adequate invulling maatschappelijke rol

Een adequate invulling van de maatschappelijke rol van verzekeraars vraagt om een passende afhandeling van beleggingsverzekeringen. Hoewel verzekeraars vorderingen maken bij het herstel en activering van klanten met een beleggingsverzekering, hangt het claimrisico nog steeds boven de markt en is verder herstel van vertrouwen een belangrijke uitdaging. DNB heeft verzekeraars gewezen op het belang van het kwantificeren van het claimrisico voortvloeiend uit beleggingsverzekeringen en blijft erop aandringen dat een passende oplossing gevonden wordt voor alle belanghebbenden.

(ii) Zorgvuldige belangenafwegingen en heldere communicatie

Een beheerst beloningsbeleid draagt bij aan het voorkomen van prikkels die aanleiding geven om onverantwoorde risico's te nemen of belangen onevenwichtig af te wegen. Sinds 1 januari 2015 is met de Wet Beloningsbeleid Financiële Ondernemingen de variabele beloning voor financiële instellingen gemaximeerd op 20% van de vaste beloningen. DNB is vervolgens met banken in gesprek getreden over de gevallen waarin normen onduidelijk werden bevonden. Ook heeft DNB bijgedragen aan een groter bewustzijn over mogelijke belangenverstremgeling als gevolg van variabele beloning door bij een aantal banken nader onderzoek te doen naar de relatie tussen prestatie-indicatoren en variabele beloningen.

Pensioenfondsen moeten nog extra stappen zetten in het creëren van realistische verwachtingen bij deelnemers en duidelijker communiceren dat het een tweede-pijlerpensioen onzekerheden kent.

Een voorbeeld is het creëren van een duidelijker beeld over de aard van het pensioencontract: de huidige tweede pijler vertoont steeds meer kenmerken van een beschikbare premiereregeling, terwijl zij nog steeds als een uitkeringsovereenkomst wordt gepresenteerd. De huidige lage dekkingsgraden tonen aan dat

pensioenfondsen onvoldoende buffers hebben om met voldoende zekerheid hun verplichtingen gestand te kunnen doen. De herstelplannen van pensioenfondsen die gericht zijn op het herstellen van deze buffers blijken kwetsbaar. DNB heeft geconstateerd dat pensioenfondsen in de communicatie over deze plannen onvoldoende aandacht besteden aan het risico van eventuele tegenvallers.

(iii) Rekening houden met de gevolgen voor toekomstige generaties

Bij de transitie naar een duurzame energievoorziening ontstaan aanpassingskosten voor de economie. Een specifiek risico bij een late, abrupte transitie is dat van een 'carbon bubble'. De 'carbon bubble'-hypothese stelt dat de waarde van fossiele brandstofreserves, die verwerkt is in de waarde van bedrijven, deels kan verdampen door nieuwe klimaatafspraken. DNB is in 2015 een onderzoek gestart naar de aard en de omvang van dit potentiële risico. Transparantie en het adequaat beprijzen van de risico's kunnen bijdragen aan een geleidelijke energietransitie. Financiële instellingen kunnen het risico van een carbon bubble meenemen in hun risicobeheer, bijvoorbeeld door stresstesten uit te voeren. Tot slot kan de financiële sector een faciliterende rol spelen in het verduurzamen van de economie, bijvoorbeeld door als aandeelhouder eisen te stellen aan de CO₂-intensieve industrie. De volledige resultaten van DNB's onderzoek zijn te vinden in de Occasional Study 'Tijd voor Transitie' (zie dnb.nl).

De pensioensector is zich in toenemende mate bewust van het belang van een duurzaam (beleggings-) beleid. DNB heeft in het najaar van 2015 geïnterviewd op welke manier pensioenfondsen invulling geven aan duurzaam beleggen. Dit onderzoek grijpt aan op de wettelijke verplichting (sinds juli 2014) van fondsen om in het jaarverslag aan te geven op welke manier zij rekening houden met milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen. Verschillende grote pensioenfondsen hebben dit jaar forse stappen gezet en worden daarbij internationaal als good practice beschouwd.

2.2 Verzekeraars

Uitdaging 1: bufferherstel en verbetering professionaliteit in het risicobeheer Waar staat de sector nu?

18

Na een lang traject is Solvency II, het nieuwe toezichtkader voor verzekeraars in de Europese Unie, per 1 januari 2016 in werking getreden. Dit is een belangrijke stap voorwaarts. Het Solvency II- raamwerk dateerde immers uit 1973 en sindsdien is de financiële wereld sterk veranderd. Belangrijke uitgangspunten van Solvency II zijn de invoering van risicogebaseerde kapitaaleisen en de waardering van de balans op marktwaarde. Hierdoor worden veranderingen op financiële markten directer weerspiegeld op de balansen van verzekeraars. Dit helpt om risico's – zoals de effecten van een langdurig lage rente – eerder te signaleren en waar nodig actie te ondernemen. Nederlandse verzekeraars waren goed voorbereid op de introductie van het nieuwe toezichtraamwerk. De financiële positie van verzekeraars blijft de komende tijd echter om aandacht vragen, aangezien verdienmodellen in de sector onder druk staan en de lage rente de waarde van verplichtingen vergroot.

Het risicobeheer in de verzekeringssector is verbeterd. De toegenomen kwaliteit van de Eigen Risicobeoordelingen (ERB's) is hier een voorbeeld van. Die Eigen Risicobeoordelingen helpen enerzijds om risico's tijdig te inventariseren en anderzijds om goed kapitaalbeleid vast te stellen. Een ander voorbeeld van verbeterd risicobeheer zijn de stappen die zijn gezet bij de inrichting van sleutelfuncties (het risk-management, compliance, de actuariële functie en interne auditfunctie). Met name de inrichting van de actuariële functie vraagt bij sommige verzekeraars echter nog om verdere versterking.

Welke bijdrage heeft toezicht geleverd aan bufferherstel en een verbeterde kwaliteit van het risicobeheer?

DNB heeft bijgedragen aan een tijdige en adequate voorbereiding door de verzekeringssector op Solvency II door in een vroegtijdig stadium voorbereidende Solvency II rapportages te beoordelen en daarover te communiceren. Een van de conclusies daarbij was dat verzekeraars de kwaliteit van de Solvency-II rapportages kunnen verbeteren door de aangeleverde data beter te duiden.

In 2015 heeft DNB een onderzoek afgerond naar de waardering van hypotheken door verzekeraars. In de praktijk bleken hierbij grote verschillen tussen verzekeraars te bestaan. Enkele grote verzekeraars hebben naar aanleiding van discussies met DNB de waardering van hun hypothekenportefeuille fors naar beneden bijgesteld. Daardoor is de waardering nu meer marktconform.

In het afgelopen jaar heeft DNB bijzondere aandacht besteed aan de beoordeling van de governance en alle technische onderdelen van de interne modellen binnen Solvency II. Dit heeft ertoe bijgedragen dat interne modellen op een hoger niveau zijn gebracht, waardoor verzekeraars hun kapitaalbuffers beter op de risico's afstemmen.

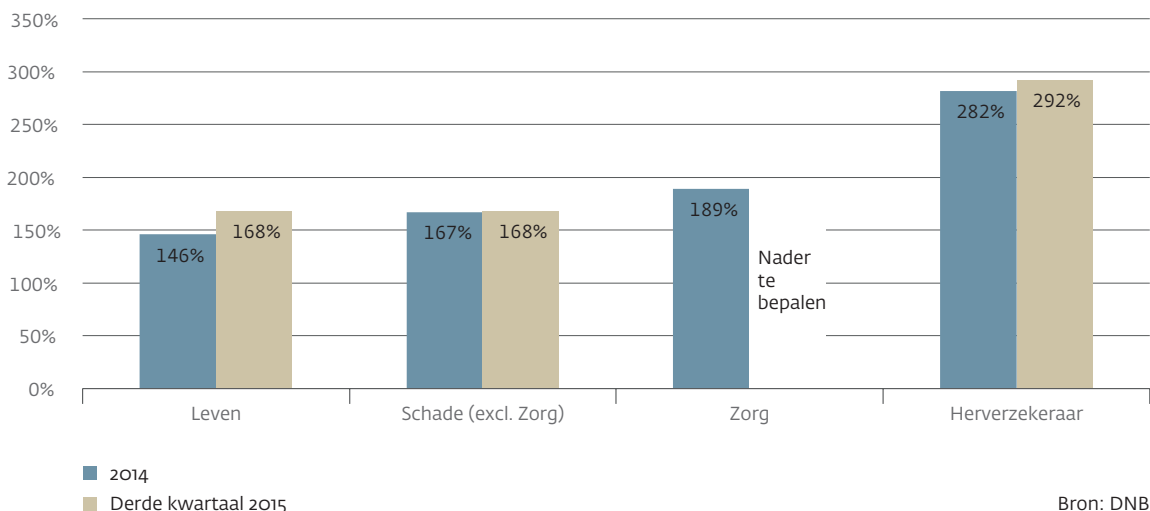
DNB heeft verder bijgedragen aan de kwaliteit van het risicobeheer door de sleutelfuncties van verzekeraars te beoordelen en de resultaten naar de sector terug te koppelen. Daarnaast heeft DNB de Eigen Risicobeoordelingen van 113 verzekeraars beoordeeld en gebenchmarkt. De kwaliteit van

de ingezonden Eigen Risicobeoordelingen is toegenomen ten opzichte van vorig jaar. Wel ziet DNB nog een aantal verbeterpunten. Bijvoorbeeld de nadere onderbouwing van risico's uit hoofde van groepsstructuren, catastrofes en niet-opbouwende polissen.

DNB heeft extra aandacht besteed aan het toelichten van het doel, de opzet en werking van Solvency II Basic. Vrijwel alle 45 kleine verzekeraars die vanaf 2016 onder het toezichtkader van Solvency II Basic opereren, hebben vrijwillig een oefenrapportage ingediend bij DNB. Dit stelde verzekeraars en DNB in staat ervaring op te doen met het nieuwe rapportageproces.

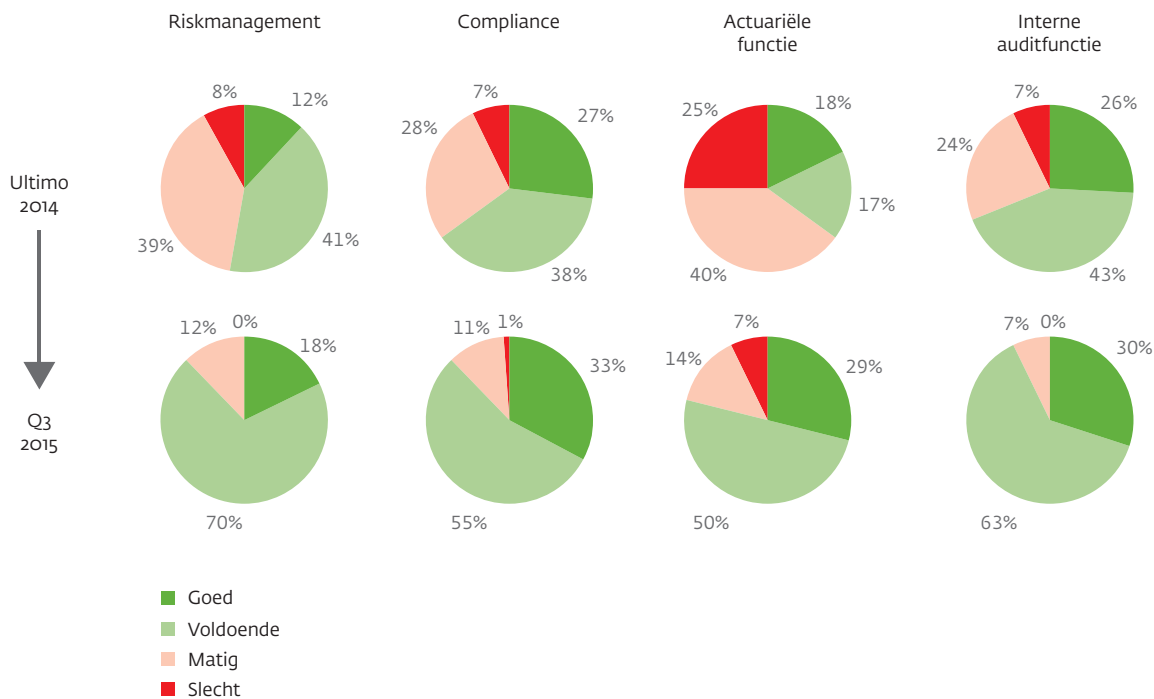
Tot slot heeft DNB bijgedragen aan een hogere kwaliteit van recoveryplannen van verzekeraars, door in 2015 de recoveryplannen van de grotere verzekeraars te beoordelen en de resultaten hiervan terug te koppelen. De kwaliteit van deze plannen, gericht op een tijdig herstel in slecht-weer-scenario's, verschilt per verzekeraar. Over het algemeen kunnen de early warning-indicatoren nog verder worden aangescherpt. Aangezien de early warning-indicatoren moeten zorgen voor een tijdige start van managementacties, waardoor de herstelacties (maximaal) effect hebben, is het belangrijk dat de sector hier meer aandacht aan besteedt.

Grafiek 2 Gemiddelde Solvency II ratio's¹ verzekeraars stijgen

¹ Solvabiliteitsratio gedefinieerd als aanwezig (en in aanmerking komend) kapitaal gedeeld door vereist kapitaal. Gewogen gemiddelde solvabiliteitsratio's voor solo-entiteiten o.b.v. de standaardformule.

Grafiek 3 DNB-onderzoek wijst uit dat met name de inrichting van de actuariële sleutelfunctie om aandacht blijft vragen

Uitdaging 2: toekomstbestendige bedrijfsmodellen

Waar staat de sector nu?

Het verdienvermogen van de verzekeringssector staat al geruime tijd onder druk. Deze druk komt vooral door een krimp van de markt voor individuele levensverzekeringen. Deze zal naar verwachting de komende jaren doorzetten. Belangrijke oorzaken hiervoor zijn de lage rente, de toegenomen concurrentie van banksparen als gevolg van fiscale wijzigingen en het dossier rondom beleggingsverzekeringen. Ook in verzekeringsmarkten waar geen krimp plaatsvindt (schade en pensioen), is het verdienvermogen aan het veranderen. De schademarkt is bijvoorbeeld zeer competitief. Het concurrentieveld in de pensioenmarkt verandert door de introductie van nieuwe pensioenuitvoerders (zoals het Algemeen Pensioenfonds) en het wetsvoorstel voor variabele pensioenuitkeringen. Beide ontwikkelingen bieden ook kansen voor verzekeraars.

Verzekeraars hebben in wisselende mate de toekomstbestendigheid van hun bedrijfsmodellen succesvol vergroot. Het verschilt sterk per verzekeraar in hoeverre rekening wordt gehouden met verschillende scenario's. Een aantal verzekeraars is in 2015 gestart met een strategische heroriëntatie. In sommige gevallen hebben verzekeraars al concrete acties ondernomen om de krimp in de markt van individuele levensverzekeringen op te vangen. Zo heeft een aantal verzekeraars duidelijke keuzes gemaakt in hun bedrijfsmodel, bijvoorbeeld door zich meer te richten op buitenlandse activiteiten, banksparen of de pensioenmarkt. Tegelijkertijd verkennen verzekeraars innovatieve mogelijkheden, onder meer via het Innovatielab van het Verbond van Verzekeraars. Andere verzekeraars

moeten echter nog duidelijker aangeven hoe zij de toekomstbestendigheid van hun bedrijfsmodel willen vergroten.

Sommige verzekeraars hebben onvoldoende inzicht in hun toekomstige kosten en/of hun kostenstructuren of een onvoldoende beheersing hiervan. Zeker in de krimpende markt van individuele levensverzekeringen is dat zorgwekkend. Een aantal verzekeraars zijn dit jaar trajecten gestart om de kostentoewijzing te verbeteren. Daarnaast maken veel verzekeraars goede stappen bij het moderniseren en rationaliseren van hun ICT-systemen. De complexiteit van de systemen vermindert, wat op termijn tot kostenbesparingen kan leiden.

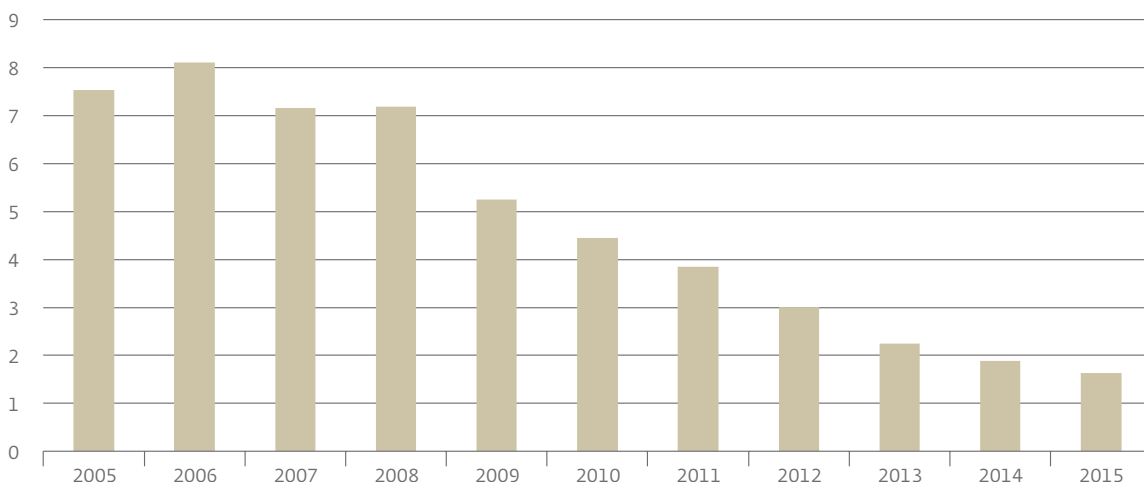
Wanneer verzekeraars onvoldoende kans zien een toekomstbestendig bedrijfsmodel te ontwikkelen of de kostenefficiëntie afdoende te vergroten, is consolidatie een mogelijk alternatief. Bij verschillende kleine en middelgrote verzekeraars blijkt inmiddels inderdaad sprake van consolidatie. Naast partijen die omwille van ontoereikende solvabiliteit aansluiting bij een andere partij hebben gezocht, zijn er ook diverse strategische heroriëntaties gaande.

Welke bijdrage heeft toezicht geleverd aan toekomstbestendige bedrijfsmodellen?

In het afgelopen jaar heeft DNB follow-up gegeven aan het onderzoek naar de toekomstbestendigheid van het bedrijfsmodel dat in 2014 is gestart. Zo monitorde DNB de voortgang van de strategische agenda's van verzekeraars. Ook heeft DNB in 2015

22 Grafiek 4 Premieomzet nieuwe productie individuele levensverzekeringen fors gedaald

EUR miljard

Bron: CVS

een tweetal on-site onderzoeken uitgevoerd naar de kosten van verzekeraars, nu en in de toekomst. DNB ziet erop toe dat verzekeraars helder en eenduidig rapporteren over hun kosten en de aannames daarbij. Deze onderzoeken hebben het inzicht in kostenniveaus en –structuren in de sector en bij DNB vergroot.

DNB heeft de groep kleine verzekeraars die mogelijk in aanmerking komt voor de Vrijstellingsregeling Wet op het financieel toezicht specifieke informatie verstrekt over de vereisten voor overgang naar deze regeling. Vanaf 1 januari 2016 kan een bepaalde groep kleine schadeverzekeraars ervoor kiezen haar werkzaamheden te verrichten buiten toezicht van DNB.

Box 2 DNB verleent toestemming voor de overname van Vivat door Anbang

DNB heeft op 3 juli 2015 de benodigde verklaringen van geen bezwaar verleend voor de overdracht van Vivat aan de Chinese verzekeraar Anbang. Op 26 juli 2015 stemde ook de Chinese toezichthouder in met de aankoop van Vivat door Anbang. Daarmee werd de verkoop van Vivat aan Anbang definitief. De verzekeringsgroep Vivat en de individuele verzekeraars moeten voldoen aan de eisen uit alle relevante nationale en Europese regelgeving. DNB zal daarop toezicht blijven houden. Dit verandert niet door de overname door Anbang.

2.3 Banken

Uitdaging 1: verder herstel van financiële weerbaarheid Waar staat de sector nu?

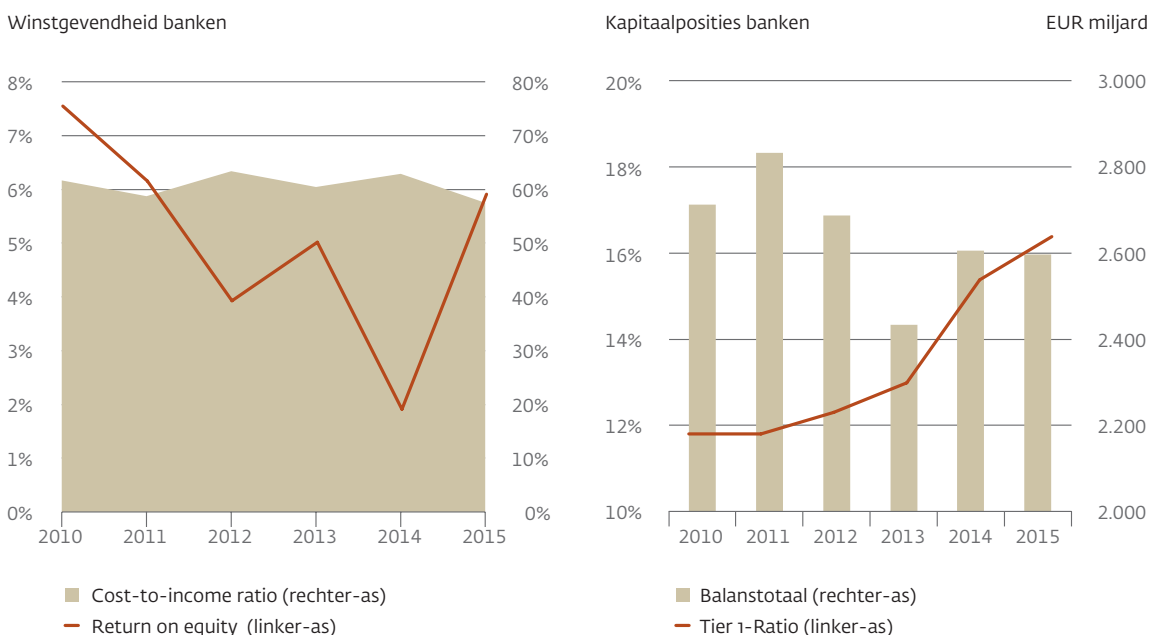
De financiële weerbaarheid van banken is verder versterkt. De afgelopen jaren is de financiële positie van banken verbeterd. De hoeveelheid voorzieningen ten opzichte van het balanstotaal is afgenomen. Kostenefficiëntie is toegenomen. Met positieve resultaten ten opzichte van het eigen vermogen is de Nederlandse bankensector weer winstgevend. De migratie van banken naar de nieuwe Bazel III-normen verloopt volgens plan. Banken hebben hun balansen versterkt en hun gemiddelde kernkapitaalratio bedraagt eind 2015 meer dan 16%.

De comprehensive assessment voor de start van het SSM en de tweemaal uitgevoerde EBA transparency

exercise hebben de transparantie van de financiële weerbaarheid van de grootbanken vergroot. De resultaten van deze EU-brede onderzoeken naar de kwaliteit van de balans van de deelnemende banken zijn gepubliceerd. Zo publiceert de EBA het kernkapitaal van onder andere de Nederlandse grootbanken (in grafiek 5 weergegeven in vergelijking met het gemiddelde voor de Nederlandse sector).

Het depositofinancieringsgat van de Nederlandse banken is sinds 2009 gestaag gekrompen. Hiermee is de afhankelijkheid van marktfinanciering gedaald. Ook is de looptijd van de aangetrokken marktfinanciering de afgelopen jaren licht toegenomen.

Grafiek 5 Financiële weerbaarheid van banken is verder versterkt

24

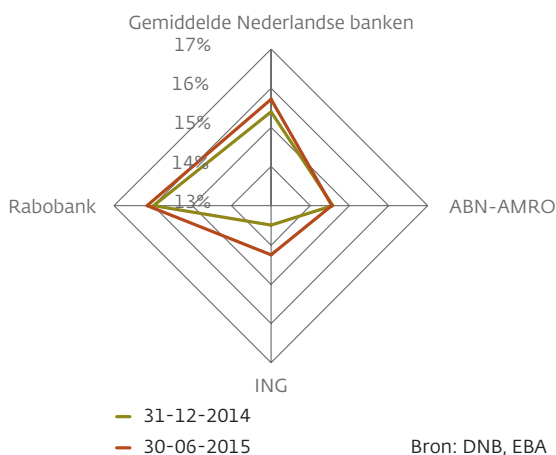
Toch is de afhankelijkheid van marktfinanciering van Nederlandse banken in internationaal perspectief nog steeds relatief hoog. Nederlandse banken geven meer obligaties uit dan het Europese Unie-gemiddelde (zie ook het DNB Overzicht Financiële Stabieliteit van najaar 2015).

De kredietgroei is nog licht negatief. De kredietverlening aan bedrijven krimpt sinds 2013 met

ongeveer 4% per jaar. Voor herstel van de vraag naar krediet is de recente economische opleving nog te zwak en kortstondig. Daarbij zijn de balansen van veel (vooral kleinere) bedrijven verslechterd en hebben banken hun voorwaarden aangescherpt. Ook de hypothecaire kredietgroei is licht negatief: in december 2015 was deze -0.5% ten opzichte van -1% in december 2014.

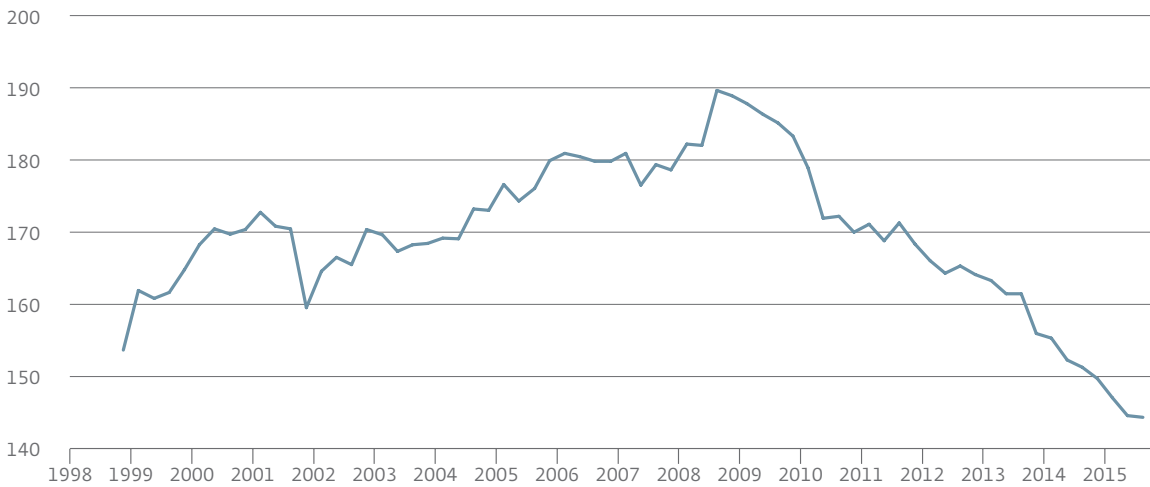
Grafiek 6 Publicatie van resultaten EBA transparency exercise vergroot transparantie van weerbaarheid banken

Tien-ratio, op groepsniveau (geconsolideerd)

Grafiek 7 Depositofinancieringsgat krimpt

Loans-to-deposits ratio

Weergegeven is het 'loans-to-deposits' ratio van de Nederlandse banken: de leningen van de Nederlandse private sector in verhouding tot de spaargelden van de Nederlandse private sector. Private sector is hier gedefinieerd als huishoudens plus niet-financiële bedrijven. Het ratio is exclusief overheidsbanken NWB en BNG, daar hun bijzondere bedrijfsmodel, waarbij zij leningen verstrekken aan niet-financiële publieke bedrijven, dit zou vertekenen.

Bron: DNB

Grafiek 8 Kredietgroei is nog licht negatief

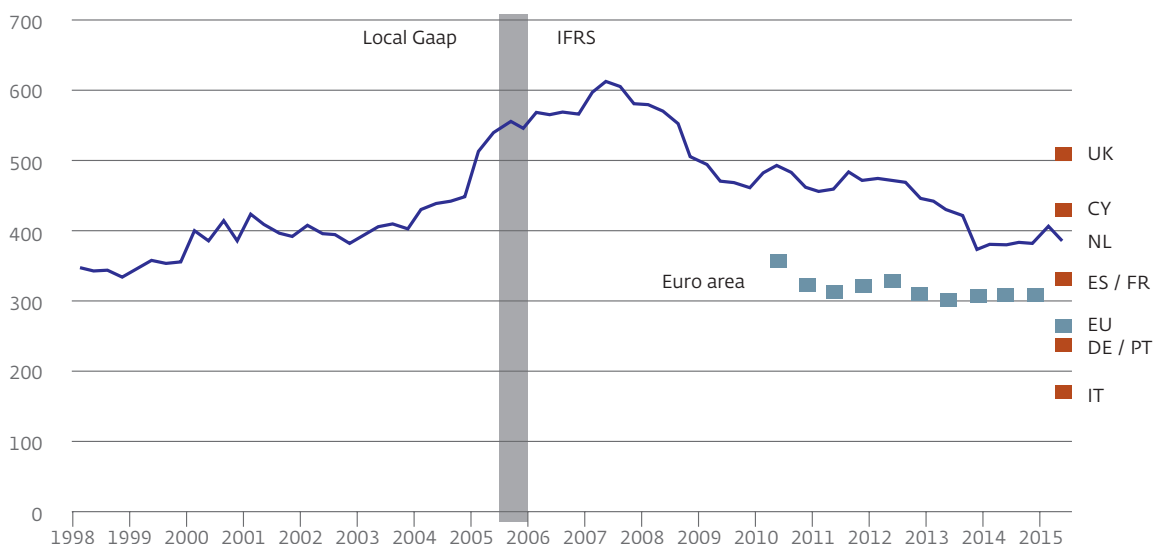
Kredietverlening Nederlandse banken aan niet-financiële bedrijven in Nederland, jaargroei in %

Bron: DNB

Grafiek 9 Historisch en internationaal gezien is de Nederlandse bankensector relatief groot

Balanstotaal Europese bankensectoren in procenten bruto binnenlands product

Historisch en internationaal gezien is de Nederlandse bankensector als geheel sterk geconcentreerd en relatief groot (zie ook de DNB-visie op de structuur van de Nederlandse bankensector uit 2015). Positief in het licht van de hoge concentratie is dat er sinds lange tijd weer vergunningsaanvragen voor nieuwe kredietinstellingen zijn en een nieuwe bank actief is geworden.

Welke bijdrage heeft toezicht geleverd aan een verder herstel van financiële weerbaarheid?

DNB houdt voor de grootbanken in het kader van het SSM doorlopend toezicht op de kapitaal- en liquiditeitsposities. Het Supervisory Review and Evaluation Process (SREP) vertaalt zich in een

besluit, waarmee afgedwongen wordt dat instellingen het nodige kapitaal en de nodige liquiditeit aanhouden ten opzichte van de gemeten risico's.

DNB heeft de comprehensive assessment en de meer recente transparency exercise van de EBA uitgevoerd. Bij de less significant institutions (LSI's), die niet in de comprehensive assessment waren meegenomen, zijn vijf asset quality reviews uitgevoerd op de hypotheekportefeuille. DNB heeft nog enkele specifieke onderzoeken gedaan naar de financiële weerbaarheid van banken. Zo is in 2015 het bedrijfsmodel en de strategie van het hypotheekbedrijf van een aantal

Nederlandse banken onderzocht. Hieruit blijkt dat banken op dit moment ook in een stress-scenario tegen een stootje kunnen voor wat betreft hun hypotheekportefeuille. Dit is een beeld dat de eerdere conclusie uit de comprehensive assessment bevestigt. Desondanks blijven Nederlands hypotheekbanken internationaal de aandacht trekken vanwege de uitzonderlijk hoge loan-to-value (LTV) ratio's. Daarnaast heeft onderzoek door het SSM naar de participatie van banken in leveraged finance van bedrijven beter inzicht gegeven in de risico's en mogelijke search for yield-strategieën. De resultaten hiervan worden teruggekoppeld aan de betrokken banken en waar nodig opgevolgd. Ook deed DNB in 2015 onderzoek naar de kwaliteit van de kredietportefeuilles van middelgrote banken. Met dit onderzoek bracht DNB de juistheid in beeld van voorzieningen door instellingen, de waardering van onderpand en het kredietrisicobeheer.

DNB heeft aangekaart dat de stabiliteit en efficiëntie van de bancaire dienstverlening gebaat zouden zijn bij minder marktconcentratie en meer ruimte voor diversiteit (DNB-visie op de structuur van de Nederlandse bankensector 2015). Als toezichthouder faciliteert DNB markttoegang en heeft daarbij, ook gezien de baten van een lagere concentratie in de markt, oog voor de voordelen van toetreding. Op dit moment doet DNB een onderzoek naar de mogelijkheden om deelvergunningen af te geven. Dit zou voor nieuwe partijen met een innovatief bedrijfsmodel meer mogelijkheden kunnen creëren voor toetreding.

Uitdaging 2: minder complex

Waar staat de sector nu?

28

De complexiteit van de bankensector is afgenomen. Met de structurele veranderingen bij bijvoorbeeld SNS Bank en Rabobank is de complexiteit van deze instellingen verminderd. SNS Bank kende een hoge mate van verwevenheid met de verzekeraar (SNS REAAL). In 2015 is het verzekeringsbedrijf verkocht, wat deze complexiteit reduceert. In 2015 is ook de governance structuur van Rabobank versimpeld.

Welke bijdrage heeft toezicht geleverd aan minder complexiteit?

DNB stimuleert banken om complexiteit te reduceren. Dit wordt meegewogen bij het al dan niet verlenen van verklaringen van geen bezwaar bij herstructureringen. Zo heeft DNB toestemming gegeven voor de verkoop van het verzekeringsbedrijf van SNS groep en de reorganisatie van Rabobank, welke de complexiteit van deze instellingen verminderen.

De doelstelling voor banken in de DNB Visie op Toezicht 2014-2018 is tweevoudig: minder complex, beter afwikkelaar. Afwikkelaar valt nu onder DNB als nationale resolutieautoriteit. De resolutietaak van DNB is afzonderlijk van het toezicht georganiseerd. Meer informatie over de resolutietaak en de effecten hiervan is te vinden in het Resolutie-deel van de ZBO-Verantwoording.

Box 3 DNB keurt reorganisatie Rabobank en IPO ABN AMRO goed

In 2015 heeft de Rabobank haar bedrijfsstructuur aangepast. De lokale banken en Rabobank Nederland werken voortaan samen vanuit één coöperatie met één bankvergunning en één jaarrekening. Ook is ABN-AMRO in 2015 opnieuw naar de beurs gebracht. DNB heeft, als onderdeel van het SSM, uitgebreide beoordelingen uitgevoerd van beide herstructureringen, die hebben geresulteerd in een verklaring van geen bezwaar.

2.4 Pensioenfondsen

Uitdaging 1: toekomstbestendig pensioenstelsel

Waar staat de sector nu?

De financiële positie van pensioenfondsen vraagt om aandacht. De dalende dekkingsgraad illustreert dat het minder zeker is dat toezeggingen aan de deelnemer ook in een slecht-weer-scenario nagekomen kunnen worden. De trendmatige daling van de koopkracht van het pensioen heeft sinds 2008 verder doorgezet: ook afgelopen kalenderjaar was de indexatie van het pensioen lager dan de inflatie. Op basis van de huidige dekkingsgraad zullen in de komende jaren de meeste pensioenaanspraken niet worden geïndexeerd en moet rekening gehouden worden met korting op de aanspraken. Pensioenfondsen moeten nog extra stappen zetten om realistische verwachtingen bij deelnemers te creëren en duidelijker communiceren dat het tweede-pijlerpensioen onzekerheden kent.

Niet alleen de financiële positie van pensioenfondsen vraagt om aandacht. Ook de toekomstbestendigheid van het stelsel moet worden vergroot. Het nieuwe financieel toetsingskader (nFTK), geïntroduceerd op 1 januari 2015, zorgt voor een spreiding van financiële schokken over de tijd. Om de houdbaarheid van het Nederlandse pensioenstelsel te borgen, zijn echter verdere hervormingen nodig. Uitdagingen hierbij zijn de verwachtingskloof bij deelnemers, ondoorzichtige en moeilijk te rechtvaardigen herverdeling, de one-size-fits-all benadering van een heterogeen deelnemersveld, conjuncturele gevoeligheden binnen het stelsel en de dynamiek van de arbeidsmarkt. Het versturen van de Hoofddijnen van een toekomstbestendig pensioenstelsel door het kabinet aan de Tweede Kamer is hierbij een belangrijke stap geweest. De door het kabinet maar ook de door de SER ingezette hervormingen moeten voortvarend worden opgepakt. Het is belangrijk dat de tweede pijler de

economische en financiële realiteit beter reflecteert en dat de transitie naar een meer toekomstbestendig stelsel evenwichtig plaatsvindt.

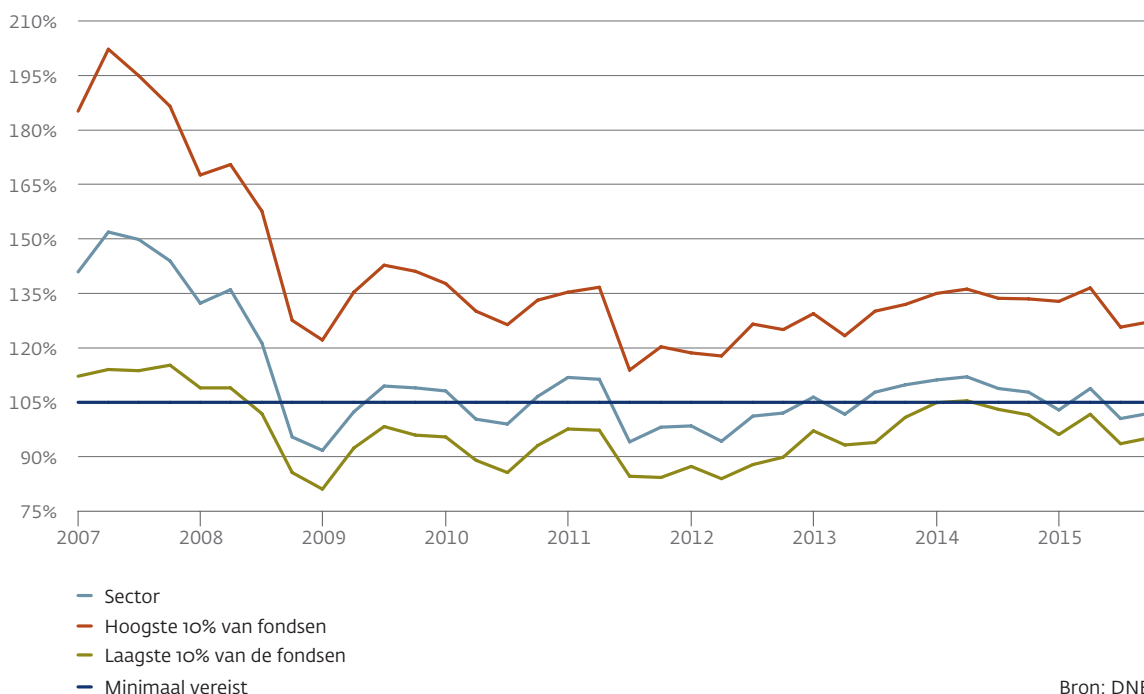
Welke bijdrage heeft toezicht geleverd aan een toekomstbestendig pensioenstelsel?

DNB heeft in 2015 bijgedragen aan de discussie over hervormingen van het pensioenstelsel. Ten eerste heeft DNB in de Nationale Pensioendialoog kenmerken van een toekomstbestendig pensioenstelsel gepresenteerd. Daarin stellen we dat heldere afspraken over de impact van financiële mee- en tegenvallers op pensioenaanspraken, evenwichtige risicodeling, maatwerk, een bredere verplichtstelling en een goede aansluiting op de arbeidsmarkt nodig zijn om ook in de toekomst een kwalitatief hoogwaardig pensioenstelsel te hebben. Daarnaast heeft DNB gereageerd op de consultatie van het concept wetsvoorstel Variabele pensioenen. Hierbij heeft DNB benadrukt dat concrete toezichthandvatten en sturingsinstrumenten nodig zijn om financiële tegenvallers te beperken en een stabiel pensioen veilig te stellen.

DNB heeft op basis van de evaluatie van de herstelplannen van 155 pensioenfondsen geconstateerd dat pensioenfondsen vooralsnog niet hoeven te korten, maar dat bij veel fondsen indexatie uitgesloten is en de financiële positie kwetsbaar is. Hoewel fondsen in hun aannames over herstelkracht (gemiddeld gebaseerd op een beleggingsrendement van 4,7%) binnen het wettelijk kader blijven, is dit herstel in de huidige economische omgeving niet makkelijk te realiseren. Bovendien is de financiële positie ultimo 2015 verder verslechterd, waardoor indexaties in

30

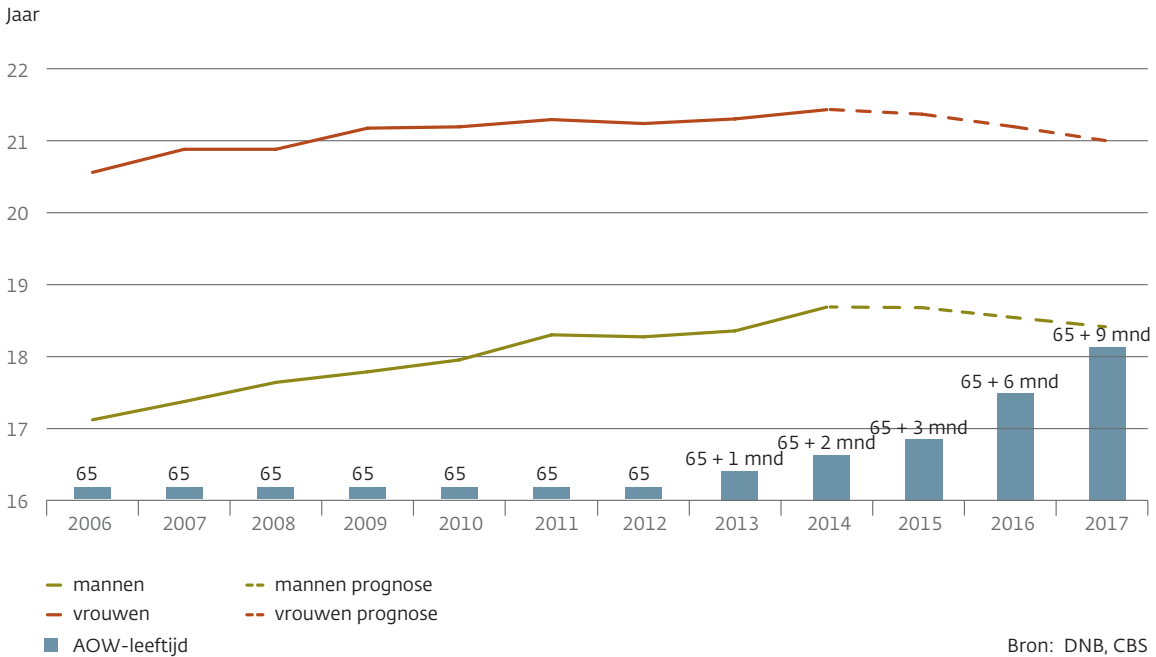
Grafiek 10 Actuele dekkingsgraden dalen omdat beleggingsresultaten achterblijven bij stijging van verplichtingen ten gevolge van dalende rente en stijgende levensverwachting

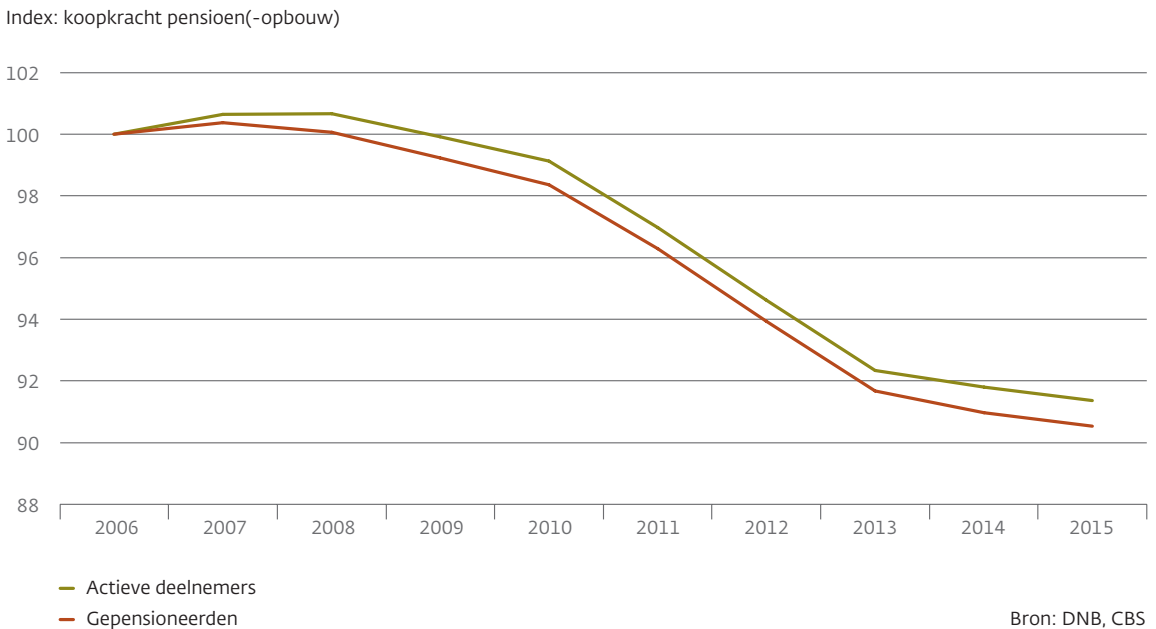
Grafiek 11 Trendmatige daling van de 15-jaars zero coupon rate

Grafiek 12 De stijgende levensverwachting wordt gemitigeerd door verhoging van de AOW-leeftijd

Grafiek 13 Onvolledige indexatie heeft geleid tot uitholling van koopkracht van tweede-pijlerpensioen

32

de komende jaren nog minder aannemelijk zijn geworden en nadrukkelijker met kortingen rekening gehouden moet worden. DNB heeft pensioenfondsen gevraagd transparant te zijn over het risico van nieuwe tegenvallers.

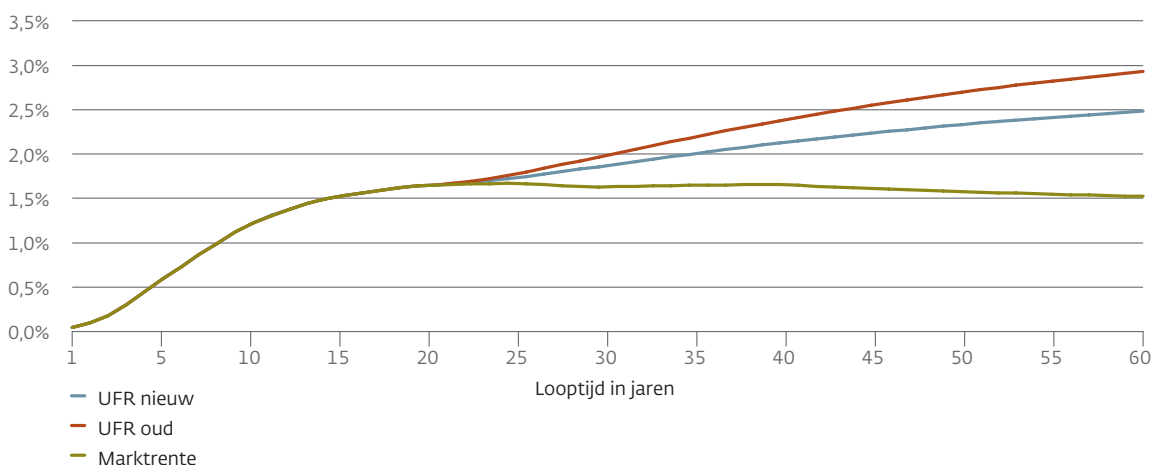
DNB heeft erop toegezien dat pensioenfondsen voldoende voortgang realiseerden bij de implementatie van het nieuwe FTK. De houdbaarheid van het bedrijfsmodel en de financiële opzet waren daarbij belangrijke aandachtspunten. Een voorbeeld is de beoordeling van haalbaarheidstoetsen: meer dan 95% van de fondsen heeft deze toets correct uitgevoerd. Deze toets onderzoekt of redelijkerwijs verwacht kan worden dat ook in de toekomst indexatie kan worden toegekend. Daarnaast heeft DNB in het signaleren

van kwetsbaarheden in het bedrijfsmodel aandacht besteed aan niet-financiële indicatoren, zoals het bestuur en de organisatie van het fonds.

De aanpassing op 15 juli 2015 door DNB van de Ultimate Forward Rate (UFR) op basis van een voorstel van de Commissie UFR heeft geleid tot een realistischere rekenrente voor pensioenfondsen. Hiermee wordt de waarde van toekomstige verplichtingen realistischer vastgesteld. DNB is van mening dat hiermee beter ingespeeld kan worden op structurele veranderingen in de renteontwikkeling en dat fondsbesturen hiermee een betere basis hebben om te komen tot een evenwichtige belangenafweging.

Grafiek 14 De aanpassing van de Ultimate Forward Rate (UFR) heeft geleid tot een realistischere rekenrente die bewegingen op financiële markten directer reflecteert

Rentetermijnstructuur Augustus 2015

Uitdaging 2: Vergroten professionaliteit en kostenefficiëntie

Waar staat de sector nu?

De kwaliteit van de besturing bij pensioenfondsen is versterkt naar aanleiding van de Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen. Een voorbeeld is de versterking van het interne toezicht: alle bedrijfstakpensioenfondsen hebben inmiddels de verplichte Raad van Toezicht ingericht. Ook de afstemming en verantwoording aan belanghebbenden is nu beter geborgd. Tegelijkertijd kan de professionaliteit in de sector nog verder worden versterkt. In 2015 bleek een relatief hoog aantal kandidaten die voorgedragen waren voor de beleggingscommissie van pensioenfondsen niet te voldoen aan de eisen van de geschiktheidstoets.

Het kostenbewustzijn in de pensioensector is toegenomen. Bestuurders van pensioenfondsen nemen steeds nadrukkelijker de afweging tussen kosten en rendement mee in hun besluitvorming. Relatief hoge kosten, waar met name bij kleinere pensioenfondsen geregeld sprake van is, vragen daarbij in het bijzonder om een duidelijke verantwoording. Ook de consolidatie in de sector kan bijdragen aan een grotere kostenefficiëntie.

Het aantal pensioenfondsen is in 2015 verder afgenomen en een nieuw type instelling dat pensioenopbouw verzorgt, dient zich aan. De introductie van het Algemeen Pensioenfonds (APF) begin 2016 creëert een nieuw type speler op de pensioenmarkt en faciliteert eventuele verdere consolidatie. In 2015 is verder gebleken dat verzekeraars het herv verzekeren van pensioenafspraken niet langer aantrekkelijk vinden en deze activiteiten afbouwen.

Welke bijdrage heeft toezicht geleverd aan het vergroten van de professionaliteit en kostenefficiëntie?

DNB heeft in 2015 verschillende onderzoeken verricht – en daarmee samenhangende preventieve inspanningen en gerichte interventies gedaan – die tot zichtbare verbeteringen hebben geleid bij tientallen pensioenfondsen. Voorbeelden hiervan zijn onderzoeken naar de beheersing van beleggingsrisico's en naar de implementatie van de Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen. Ook met onderzoeken naar de kwaliteit van visitatiecommissies en door bestuurders te toetsen op geschiktheid heeft DNB ingezet op het verder vergroten van de professionaliteit in de sector.

In 2015 heeft DNB een onderzoek naar de toereikendheid van de kostenvoorziening door pensioenfondsen afgerond. Naar aanleiding daarvan heeft 39% van de onderzochte pensioenfondsen de kostenvoorziening omhoog bijgesteld, niet zozeer omdat de kosten zouden toenemen, als wel vanuit een toegenomen bewustzijn van het belang van een adequate kostenvoorziening.

DNB heeft consolidatie in de sector gefaciliteerd door betrokken te zijn bij het ontwerp van wet- en regelgeving omtrent het Algemeen Pensioenfonds (APF) en door vroegtijdig voorbereidingen te treffen voor een soepele vergunningverlening voor het APF. Tegen deze achtergrond heeft DNB in 2015 al meerdere gesprekken gevoerd met verschillende instellingen over de eventuele aanvraag van

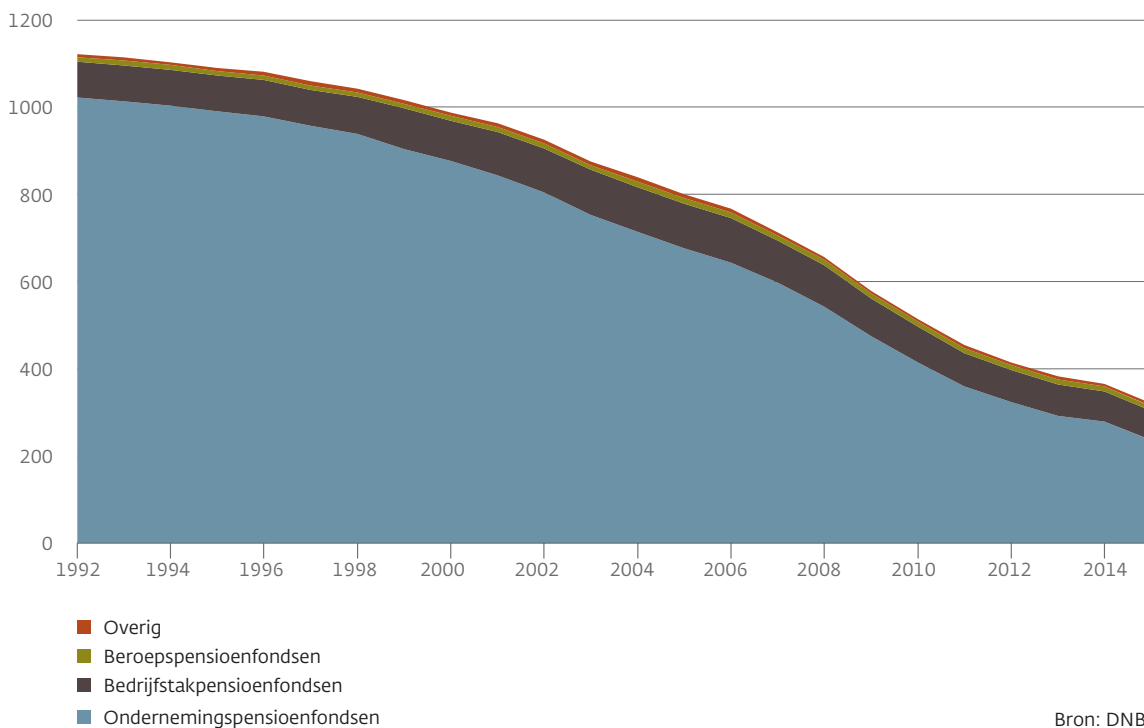
34

een vergunning voor het oprichten van een APF. Daarnaast heeft DNB in 2015 tientallen collectieve waardeoverdrachten beoordeeld. In de regel betreft

dit overdrachten van pensioenfondsen die besloten hadden over te gaan tot liquidatie.

Grafiek 15 De consolidatie in de pensioensector heeft zich in 2015 verder doorgezet

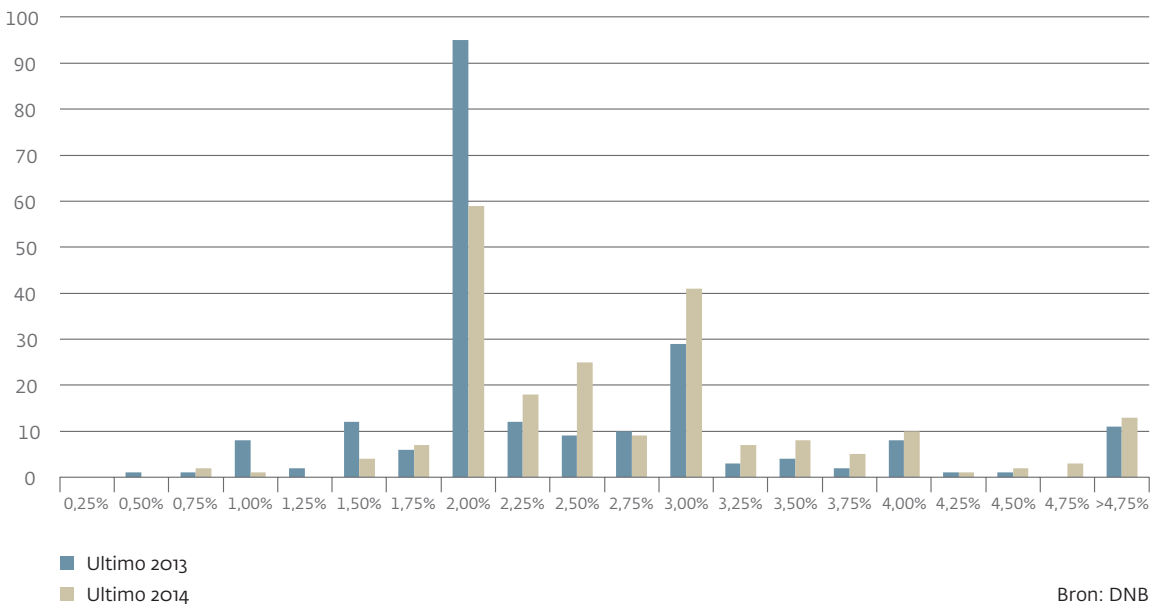
Aantal pensioenfondsen

Bron: DNB

Grafiek 16 Veel pensioenfondsen hebben hun kostenvoorziening (in % van de technische voorzieningen) omhoog bijgesteld

Aantal pensioenfondsen

2.5 Beleggingsondernemingen en –instellingen

Uitdaging: waarborgen financiële weerbaarheid en continuïteit dienstverlening Waar staat de sector nu?

36

De sector van beleggingsondernemingen en –instellingen kenmerkt zich door veel verschillende typen instellingen. Instellingen verschillen onderling wat betreft omvang, soort dienst of soort activiteit (bijvoorbeeld crowd funding, multi level trading facilities en low/non cost brokerage) en structuur van de onderneming. Ook is er in deze sector sprake van (beperkte) innovatie in de verdienmodellen. Mede door het provisieverbod heeft een aantal beleggingsondernemingen de dienstverlening vernieuwd, bijvoorbeeld door andere kostenmodellen te hanteren op basis van een vaste beheerfee en een (voornamelijk passieve) standaardportefeuille, en door zowel intake als technische analyse verregaand te automatiseren. Onder druk staande verdienmodellen in combinatie met regeldruk kunnen leiden tot consolidatie in de sector; de afgelopen jaren is de concentratie van het beheerd vermogen bij enkele grote vermogensbeheerders dan ook toegenomen.

Het aantal kapitaaltekorten binnen de sector is in het afgelopen jaar significant afgenomen. Waar in 2014 in 32 gevallen sprake bleek van een kapitaaltekort, is dit aantal in 2015 gereduceerd tot 10.

Wat is de bijdrage van toezicht aan het waarborgen van de financiële soliditeit en de continuïteit van de dienstverlening?

Het prudentiële toezicht op deze partijen is primair gericht op hun financiële soliditeit als middel om de continuïteit van de dienstverlening zo goed mogelijk te waarborgen. Vanaf 31 december 2014 zijn ook beheerders van beleggingsinstellingen

vanuit wet- en regelgeving verplicht hun financiële rapportage bij DNB in te dienen. Daarnaast heeft DNB concrete handvatten gegeven die beleggingsondernemingen en beheerders van beleggingsinstellingen ondersteunen om te voldoen aan de wettelijke regels voor de vaststelling van de vastekosteneis. De vastekosteneis is voor de meeste beleggingsondernemingen en beheerders van beleggingsinstellingen de leidende solvabiliteitseis. Op basis van deze ontwikkelingen en interventies heeft DNB haar inzicht in de soliditeit van beheerders van beleggingsinstellingen vergroot en door dat vergrote inzicht te delen met de sector hebben ook instellingen zelf een scherper normbesef.

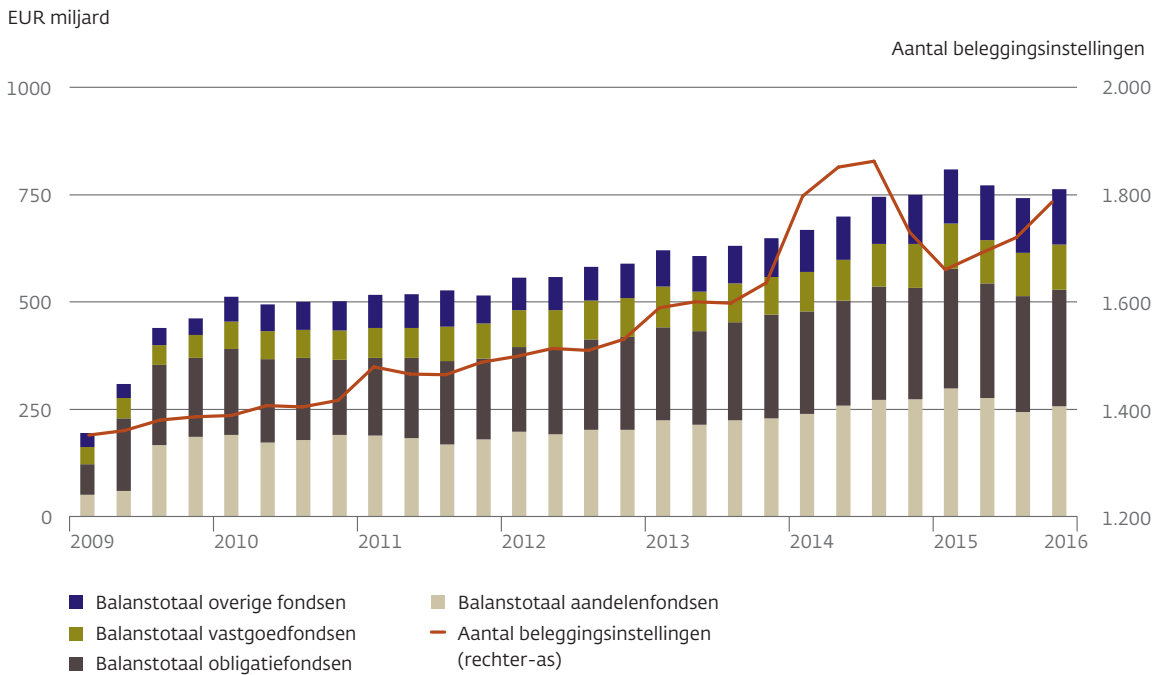
Om beleggingsondernemingen te ondersteunen in de boordeling van hun risico's en het vervolgens reserveren van voldoende kapitaal, heeft DNB een voor deze sector nieuwe beleidsregel geïntroduceerd voor het Internal Capital Adequacy Assessment Process (ICAAP). Ook is een handhavingsbeleid opgesteld voor die situaties waarin ondernemingen toch een kapitaaltekort hebben. Sanctiëring bij overtredingen leidt tot verhoging van het normbesef, en draagt zo bij aan een verbetering van de kapitaalpositie van risico-instellingen.

Tot slot zet DNB zich in voor een versimpeling van het CRD IV-raamwerk voor deze instellingen én een sterkere focus op de specifieke risico's van beleggingsondernemingen. Het CRD IV-raamwerk wordt momenteel geëvalueerd in opdracht van de Europese Commissie. DNB bespreekt

de toepassing van het CRD IV-raamwerk op beleggingsondernemingen met de sector en

neemt gesignaleerde knelpunten en suggesties voor verbetering mee in genoemde evaluatie.

Grafiek 17 Het vermogen dat beleggingsondernemingen en beheerders van beleggingsinstellingen beheren is substantieel²

² In 2014 is het aantal beleggingsinstellingen aanzienlijk gestegen en vervolgens weer gedaald. Met de komst van de AIFMD-regelgeving zijn er in het eerste kwartaal van 2014 199 private equity fondsen aan de populatie van beleggingsinstellingen toegevoegd. Vanaf het derde kwartaal van 2014 is ING met een reorganisatie van de eigen populatie van beleggingsinstellingen gestart. In de periode tot het eerste kwartaal van 2015 zijn er ongeveer 160 ING-fondsen stopgezet.

2.6 Premiepensioeninstellingen

Uitdaging: PPI's bieden adequate waarborgen voor de belangen van de deelnemers

Waar staat de sector nu?

38

De markt van premiepensioeninstellingen (PPI's) bestaat momenteel uit elf instellingen. Veelal zijn PPI's een onderdeel van een groepsstructuur met daarin vaak een bank, verzekeraar of beleggings-onderneming waarbij veel werkzaamheden aan andere groepsactiviteiten zijn uitbesteed. Om belangen van deelnemers adequaat te borgen, is het van belang dat PPI's niet enkel als 'product' fungeren maar als partijen zelfstandig actief kunnen zijn. Op dit moment zijn nog niet alle PPI's als zelfstandige entiteit winstgevend. Aangezien marges onder druk staan, kan niet uitgesloten worden dat het aantal PPI's de komende jaren vermindert. De introductie van de Wet Variabele pensioenen in 2016 biedt PPI's weliswaar kansen om hun markt uit te breiden, maar tegelijkertijd resulteert de opkomst van het Algemeen Pensioen-fonds (APF) in nieuwe concurrentie.

Welke bijdrage heeft toezicht geleverd aan het adequaat waarborgen van de belangen van de deelnemers?

DNB heeft PPI's gestimuleerd de bedrijfsvoering en de reservering van financiële middelen zodanig in te richten dat de belangen van deelnemers ook geborgd blijven als zij zich eventueel terugtrekken uit de markt. Aanleiding hiervoor was de evaluatie van de Wet Introductie PPI door de minister van Financiën en de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in 2014. Verschillende PPI's hebben naar aanleiding hiervan verbeteringsacties in gang gezet.

Daarnaast hebben PPI's op verzoek van DNB stappen gezet om in hun beleggingsbeleid beter invulling te geven aan de beginselen van prudent person en een beheerste en integere bedrijfsvoering. Het is in het belang van deelnemers dat PPI's zelfstandig een strategisch beleggingsbeleid hebben dat aansluit bij de risicodraagkracht van deelnemers. Ook wanneer het vermogensbeheer is uitbesteed, blijft de PPI verantwoordelijk voor het beleggingsbeleid.

2.7 Trustkantoren

Uitdaging: geïnternaliseerde integere cultuur

Waar staat de sector nu?

Een integere bedrijfsvoering is bij trustkantoren nog onvoldoende geborgd. Sinds 1 januari 2015 zijn trustkantoren verplicht een integriteitsrisicoanalyse voor hun bedrijfsvoering op te stellen. Deze wettelijke verplichting benadrukt dat een gedegen integriteitsrisicoanalyse essentieel is om een integere bedrijfsvoering toereikend in te richten. Integriteitsrisico's zijn intrinsiek sterk verbonden met trustdiensten. Op dit moment is het risico te groot dat de reeks van incidenten bij trustkantoren aanhoudt.

Sinds 1 januari 2015 zijn trustkantoren onder meer verplicht een periodieke analyse van de risico's omtrent de integriteit van de bedrijfsvoering te maken. De strengere eisen die per 1 januari 2015 zijn gesteld aan trustkantoren hebben de sector gedurende 2015 veranderd. DNB heeft geconstateerd dat enkele onderzochte instellingen bereid zijn geweest om te investeren in het verbeteren van de beheersomgeving. DNB ziet bijvoorbeeld dat door Holland Quaestor (HQ), waarbij 44 kantoren zijn aangesloten, diverse acties zijn ondernomen om de geïnternaliseerde integriteitscultuur onder haar leden te verbeteren. DNB waardeert de initiatieven van HQ. Over het afgelopen jaar heeft dit voor wat betreft de bevindingen vanuit het toezicht echter nog niet tot een onderscheid geleid tussen bij HQ aangesloten en niet-aangesloten instellingen. Een alternatieve ontwikkeling die zichtbaar is in de sector en die kan leiden tot kwaliteitsverbetering is samenwerking met andere kantoren (inclusief fusies en overnames). Daarnaast hebben ruim 30 kantoren in 2015 besloten om de bedrijfsactiviteiten geheel te staken. Bij een substantieel deel van de sector blijft echter te weinig sprake van een beweging naar een

geïnternaliseerde integere cultuur. Hier is interventie van DNB met onder andere formele maatregelen de aangewezen koers.

Welke bijdrage heeft toezicht geleverd aan een geïnternaliseerde integere cultuur?

In 2015 heeft DNB bij alle onder toezicht staande sectoren onderzoek gedaan naar de kwaliteit van de integriteitsrisicoanalyse (zie voor een uitgebreidere omschrijving van dit onderzoek paragraaf 2.1 'herstel van vertrouwen'). Ook bij trustkantoren liet deze kwaliteit nog te wensen over.

De door DNB toegepaste toezichtstrategie, met als pijlers een stevig handhavingsbeleid en geen concessies aan de poort, heeft o.a. geleid tot minder en kwalitatief betere vergunningsaanvragen alsmede tot een kwaliteitsverbetering bij enkele instellingen die onder toezicht staan van DNB. Een flink aantal trustkantoren heeft de vergunning ingeleverd vanwege DNB's strenge handhaving van de nieuwe Regeling integere bedrijfsvoering.

Tot slot heeft DNB gevraagd om aanvullende wetgeving om de integere bedrijfsvoering bij trustkantoren te versterken en wettelijk te verankeren. Daarnaast heeft DNB gevraagd om meer bevoegdheden ten aanzien van onder meer publicatie van formele maatregelen als boetes en lasten onder dwangsom. In het lopende wetgevingstraject ten aanzien van de Wet toezicht trustkantoren wordt hier rekening mee gehouden.

2.8 Betaal- en elektronischgeldinstellingen

Uitdaging: verantwoorde innovatie, binnen Europese kaders

Waar staat de sector nu?

40

De sector van betaal- en elektronischgeldinstellingen bestaat uit een aantal grote, mondiaal opererende en circa 30 kleinere betaalinstanties, en is relatief jong en innovatief. Vaak dragen betaalinstanties bij aan diversiteit en vernieuwing van het betalingsverkeer. Zij zijn veelal kleiner en flexibeler dan banken, en beschikken over modernere IT.

De winstmarges in de sector staan onder druk. Hoewel deze druk een positieve werking kan hebben op de concurrentie en de innovatie in de sector, kan prijs erosie er ook toe leiden dat instanties onverantwoorde risico's nemen. Bijvoorbeeld door de kosten voor naleving te verlagen of een concurrentievoordeel proberen te behalen door te snel klanten te accepteren. Op dit moment besteden betaalinstanties nog te weinig aandacht aan integriteitsrisico's die ontstaan door de snelle dienstverlening bij zowel cliëntacceptatie als bij de transactieafwikkeling. In het bijzonder betaalinstanties die tot voor kort opereerden onder een vrijstelling, zijn zich minder bewust van de wettelijke vereisten.

Wat heeft het toezicht bijgedragen aan verantwoorde innovatie, binnen Europese kaders?

DNB heeft door meer voorlichting en het organiseren van een seminar de kennis van wet- en regelgeving in de sector vergroot en door strengere handhaving compliance bevordert. Aan vrijgestelde betaaldienstverleners vraagt DNB om zelf de wettelijke vereisten nadrukkelijk te doorlopen en te verklaren dat daaraan wordt voldaan. Onderzoek door DNB naar waarborging

van derdengelden heeft betaalinstanties bewuster gemaakt van de noodzaak een strikte vermogensscheiding te handhaven. Door te voorkomen dat consumentengelden onrechtmatig worden gebruikt, worden de belangen van de consumenten sterker geborgd. Ook heeft DNB de systematische integriteitsrisicoanalyses van verschillende instanties beoordeeld en is, naar aanleiding van het toezicht door DNB, de governance bij een aantal grotere betaalinstanties meer in lijn gebracht met (inter)nationaal algemeen aanvaardbare en gangbare standaarden. Het instellen van een onafhankelijke Raad van Commissarissen is hier een voorbeeld van. Tot slot heeft DNB een nieuw rapportagekader opgezet zodat, in combinatie met een hogere kwaliteit van ingediende rapportages, de efficiëntie en effectiviteit van het toezicht verder kunnen worden vergroot.

2.9 Caribisch Nederland

Uitdaging: de financiële instellingen in Caribisch Nederland genieten de reputatie van veilig, solide en integer

Waar staat de sector nu?

De staat van de financiële sector in Caribisch Nederland was zeer zorgelijk toen DNB per 10 oktober 2010 een rechtstreekse verantwoordelijkheid kreeg voor het toezicht op de financiële instellingen actief in Caribisch Nederland. De beheersing van integriteitsrisico's door deze financiële instellingen was minimaal, indien al aanwezig. Ondanks dat er tot op heden regelmatig zorgelijke berichten in de media over ontwikkelingen in het Caribisch deel van het Koninkrijk verschijnen, vallen er wel degelijk voorzichtig positieve ontwikkelingen te constateren. Sinds 2010 hebben de financiële instellingen die actief zijn op Bonaire, Sint Eustatius en Saba (BES) stappen gemaakt om de voor hen relevante integriteitsrisico's te identificeren en de nodige maatregelen te nemen om deze risico's te beheersen. Zo worden meer inspanningen geleverd om te komen tot systematische integriteitsrisico-analyses (SIRA), en zijn het integriteitsbeleid, procedures en maatregelen op onderdelen van betere kwaliteit. Ook de compliance-functie wordt gemiddeld genomen beter ingericht. Ondanks dat vooruitgang is geboekt om de financiële instellingen in de BES op een hoger niveau te krijgen, is het huidige niveau nog onvoldoende. Verdere verbeteringen zijn absoluut noodzakelijk. In het bijzonder moet de kwaliteit van de identificatie en analyse van integriteitsrisico's verder worden verbeterd. De uitkomst hiervan moeten voor de lokale instellingen de basis vormen voor een gedegen integriteitsrisicobereidheid en de nodige procedures ter beheersing van het integriteitsrisico, zoals het transactiemonitoringsysteem. Daarnaast blijkt ook de soliditeit van nog niet alle instellingen op orde.

Welke bijdrage heeft toezicht geleverd aan veilige, solide en integere financiële instellingen in Caribisch Nederland?

DNB is voor een adequate invulling van haar prudentiële toezicht in de BES afhankelijk van een goed functionerende en integere Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten (CBCS). In het licht van toenemende zorgen hieromtrent heeft DNB gevraagd om uitbreiding van haar prudentiële toezichtbevoegdheden. Inmiddels is de wens tot ruimere informatiebevoegdheden door het ministerie van Financiën gehonoreerd. Indien DNB twijfelt aan de financiële soliditeit van een bank of verzekeraar met bijkantoor in de BES, kan en zal DNB door deze nieuwe wettelijke bepaling in het vervolg rechtstreeks (financiële) informatie opvragen bij het hoofdkantoor op Curacao of Sint Maarten, en daardoor effectiever kunnen optreden dan tot dusverre.

In Koninkrijksverband werkt DNB nauw samen met de lokale toezichthouders Centrale Bank van Aruba (CBA), CBCS en met de AFM. Een belangrijke exponent van die nauwe samenwerking is de werkgroep harmonisatie integriteitstoezicht, waarmee inmiddels qua integriteitswet- en regelgeving nagenoeg een level playing field is bereikt in Caribisch Nederland. Daarnaast wordt ingezet op een vergroting van de effectiviteit in de samenwerking bij de uitvoering van het integriteitstoezicht, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van een risk based benadering in het lokale toezicht. DNB heeft daarnaast ingezet op het delen van kennis van en ervaring met

42 themaonderzoeken naar de identificatie en beheersing van het corruptierisico met de collega-toezichthouders.

DNB heeft in 2015 in de regio integriteits- onderzoeken uitgevoerd bij vrijwel alle onder toezicht staande banken, verzekeraars, trustkantoren en casino's. Hierbij heeft DNB zich gericht op identificatie en beheersing van het witwas- en terrorismefinancieringsrisico en het risico van corruptie door middel van omkoping en/of belangenverstrengeling. Dit heeft onder meer geleid tot diverse hersteltrajecten bij instellingen, waarbij er in één geval een formele maatregel is opgelegd. De onderzoeken bij de trustkantoren in de BES hebben er toe geleid dat diverse trustkantoren hun vergunning hebben ingeleverd, met als gevolg dat ultimo 2015 nog slechts één trustkantoor actief is in de BES. Bij het prudentiële toezicht zijn naast het financieel risico en het kredietrisico ook aspecten van governance en algehele compliance met wet- en regelgeving aandachtspunten geweest. DNB heeft met alle instellingen gesproken over de resultaten en in één geval is een formele maatregel opgelegd.

3 Toezichtaanpak

In de Visie op Toezicht 2014-2018 heeft DNB vier prioriteiten geïdentificeerd voor het versterken van de toezichtaanpak. DNB wil een sterke speler zijn in het SSM, scherpe analyses maken, alert zijn op integriteit en transparant zijn waar mogelijk. Deze prioriteiten bouwen voort op de versterkingen in het toezicht in de afgelopen jaren. Dit hoofdstuk beschrijft welke stappen DNB heeft gezet ten aanzien van deze vier speerpunten. Dit hoofdstuk sluit af met een toelichting op twee andere karakteristieken van het toezicht van DNB: een vooruitblikkende houding en een koppeling tussen macroprudentiële risico-identificatie en microprudentieel toezicht.

3.1 Sterke speler in het SSM

De oprichting van het SSM op 4 november 2014 heeft de inhoud en uitvoering van het toezicht op banken ingrijpend veranderd en heeft een belangrijke impact gehad op de begroting van DNB in 2015. Deze paragraaf bevat enkele voorbeelden van werkzaamheden die DNB heeft uitgevoerd in het kader van (de oprichting van) het SSM.

Binnen het SSM is de ECB eindverantwoordelijk voor het prudentiële toezicht op alle banken binnen het eurogebied. Het reguliere toezicht op de significante banken voeren ECB en DNB gezamenlijk uit met Joint Supervisory Teams. DNB voert onder supervisie van de ECB het toezicht op de minder significante banken uit.

In het afgelopen jaar heeft het gemeenschappelijk Europees banktoezicht zich verder ontwikkeld.

Na de opstartperiode is de organisatiestructuur en de samenwerking binnen het SSM nader uitgewerkt. Er zijn belangrijke stappen gezet in de harmonisatie van nationale werk-wijzen en het ontwikkelen van een gezamenlijke toezichtmethodologie.

DNB blijft zich inzetten voor een sterke positie en duidelijke inbreng in het SSM. DNB brengt actief nationale inzichten en waardevolle elementen uit het eigen toezicht naar voren. Belangrijke aspecten vanuit het toezicht van DNB met betrekking tot liquiditeitstoezicht, governance, gedrag en cultuur, bedrijfsmodellen en strategie en het toetsen van bestuurders zijn overgenomen in de toezichtmethodologie van het SSM. In goede samenwerking met het SSM houdt DNB effectief toezicht op de niet-significante instellingen.

3.2 Scherpe analyse

Met de komst van het SSM is het banktoezicht intensiever geworden. De on-site onderzoeken vormen daarbij een belangrijke versterking van de toezichtanalyses die DNB nu ook in andere sectoren toepast.

Uit de stakeholderanalyse van 2014 is naar voren gekomen dat DNB beter op de hoogte is van ontwikkelingen binnen de sector en zich meer richt op de juiste risico's. De stakeholderanalyse is een onafhankelijk extern onderzoek, waarin instellingen hun mening geven over het toezicht van DNB. Uit dit onderzoek blijkt ook dat DNB meer open staat voor dialoog.

Tot slot heeft DNB haar toezicht verbeterd door haar informatievoorziening aan te scherpen, de kwaliteit van analyses te versterken en zich ook nadrukkelijk te richten op effectieve gedragsbeïnvloeding. DNB richt zich daarbij onder andere op verbetering van de datakwaliteit van rapportages die instellingen aanleveren. Daarnaast versterkt DNB de kwaliteit van haar toezichtanalyses door zich nadrukkelijker te richten op prioriteiten. DNB heeft de span of control binnen haar eigen organisatie verkleind, zodat er meer ruimte is voor begeleiding en diepgang in haar analyses. DNB maakt gebruik van verschillende mogelijkheden om het gedrag bij instellingen te beïnvloeden en creëert duidelijke verwachtingen door de beoogde effecten van het toezicht expliciet te maken.

3.3 Alert op integriteit

DNB heeft in 2015 het integriteitstoezicht binnen één divisie belegd. Dit vergroot de slagkracht en expertisefunctie op dit terrein. Binnen de nieuwe opzet is DNB sneller in staat om belangrijke problemen effectiever aan te pakken door structurele risico-identificatie en trendanalyse. In 2016 zal het integriteitstoezicht verder worden geïntensiveerd door meer vooruitblikkend toezicht te houden en meer samen te werken met internationale toezichthouders. Ook heeft DNB een nieuwe integriteitsstrategie opgesteld.

In 2015 heeft DNB gewerkt aan het opzetten van een meldpunt misstanden dat begin 2016 is

gelanceerd. Dit biedt klokkenluiders uit de financiële sector een kanaal om misstanden op een veilige manier te melden bij DNB, wat bijdraagt aan het tijdig signaleren van integriteitsproblemen. DNB werkt in het integriteitstoezicht actief samen met haar partners in het Financieel Expertisecentrum (FEC), waarin de AFM, het OM, de Politie, de FIOD, de Belastingdienst en FIU-NL zijn vertegenwoordigd. De samenwerking met het FEC zal worden versterkt door meer te investeren in de wederzijdse kennisdeling en door de informatie die uit de FEC-projecten voortkomt in te zetten bij de integriteitsonderzoeken.

3.4 Transparant waar mogelijk

In het afgelopen jaar zijn belangrijke nieuwe initiatieven tot stand gekomen. In november 2015 heeft DNB de nieuwe jaarlijkse publicatie 'Toezicht vooruitblik' gepresenteerd, waarin de actuele ontwikkelingen in de financiële sector en de prioriteiten van het reguliere en thematische toezicht voor het daaropvolgende jaar staan beschreven. Verder heeft DNB een belangrijke stap gezet in het vergroten van de transparantie door – in navolging van de bestaande praktijk bij verzekeraars – instellingsspecifieke gegevens over pensioenfondsen op de website van DNB te publiceren. Vanaf 2016 publiceert DNB ook kerngegevens over banken. Vanwege onder meer geheimhoudingsbepalingen kan echter niet altijd publiek worden gecommuniceerd over specifieke instellingen.

Ook heeft DNB haar communicatie over integriteitsrisico's vergroot. Het afgelopen jaar heeft DNB in haar externe communicatie veel aandacht besteed aan grote integriteitsrisico's en belangrijke themaonderzoeken. Mede op basis van feedback uit de sector en het stakeholdersonderzoek zal DNB in 2016 bewuster en intensiever communiceren over de geplande en afgeronde initiatieven van het integriteitstoezicht.

DNB communiceert over relevante ontwikkelingen op belangrijke dossiers via DNBulletins, Open Boek Toezicht, de maandelijkse nieuwsbrieven en speeches en interviews. Daarnaast publiceert DNB geregeld sectorstudies en hebben we het afgelopen jaar het publieke debat gestimuleerd ten aanzien van onder andere de hypotheeknormen en het bevorderen van duurzaamheid. DNB heeft in 2015 verschillende seminars en panels georganiseerd om het toezichtbeleid toe te lichten en te luisteren naar de instellingen.

3.5 Vooruitblikkend

Een les uit de crisis is dat toezicht meer vooruitblikkend moet worden. Dit roept de vraag op wat de belangrijkste toekomstige risico's voor de financiële sector zijn en welke maatregelen DNB of de sector kan nemen om deze risico's te mitigeren.

In dit kader analyseert DNB ontwikkelingen die de financiële sector in de komende jaren kunnen beïnvloeden. Technologische innovatie en klimaatverandering zijn voorbeelden van dit

soort ontwikkelingen. Tegen deze achtergrond heeft DNB in 2015 de impact van technologische innovatie op de financiële sector onderzocht en is zij gestart met een onderzoek naar de gevolgen van klimaatverandering en klimaatbeleid. Voor beide ontwikkelingen schets DNB kansen en risico's en doet zij aanbevelingen voor mitigatie van deze risico's.

3.6 Macro-microkoppeling

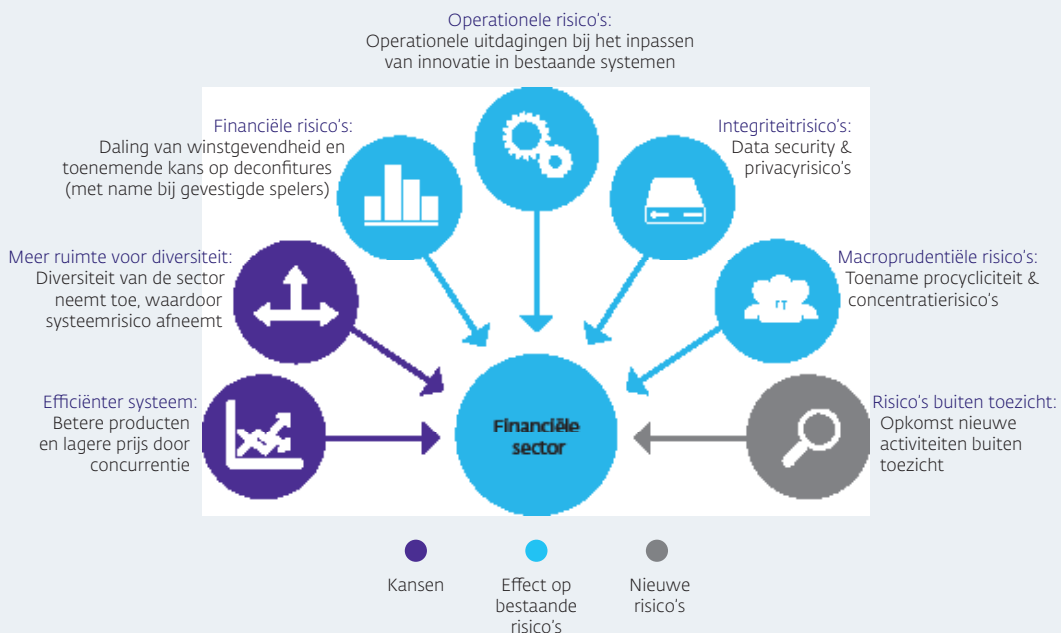
De koppeling tussen de macroprudentiële risico-identificatie en het microprudentiële toezicht is de afgelopen jaren explicieter vormgegeven. Een belangrijk onderdeel hiervan is het macroregister. In het macroregister staan de belangrijkste macroprudentiële risico's zoals gesignaleerd in het Overzicht Financiële Stabiliteit (OFS), met een vertaling naar de gevolgen voor onder toezicht staande instellingen. Dit geeft toezichthouders een concreet handvat om deze risico's bij onder toezicht staande instellingen te beoordelen en te bespreken. Het macroregister wordt inmiddels al een aantal jaar door banken-, verzekeraar- en pensioentoezichthouders gebruikt.

Diverse risico's uit het macroregister zijn in 2015 breed opgepakt, bijvoorbeeld in toezichtthema's, of hebben geleid tot interventie. Zo heeft een eerste inventarisatie naar risico's bij commercieel vastgoed geleid tot de asset quality review en is het financieringsrisico bij banken nader geanalyseerd. Bij verzekeraars is aangedrongen op vermindering van de rendementsgaranties. In een lage rente-

Box 4 DNB ziet kansen en risico's van technologische innovatie

Technologische innovatie wordt gezien als één van de belangrijkste krachten die de financiële sector in de komende jaren zal beïnvloeden. Innovaties in betalingsverkeer, kredietverlening, vermogensbeheer en verzekeren vormen een uitdaging voor bedrijfsmodellen en strategieën van financiële instellingen, maar bieden ook kansen. Deze kansen bestaan voor zowel bestaande ondernemingen als nieuwe partijen die de financiële markt willen betreden. Daarnaast kan innovatie tot nieuwe risico's leiden voor de soliditeit en integriteit van financiële instellingen en voor de financiële sector in zijn geheel.

Technologische innovatie biedt kansen en risico's voor de financiële sector

DNB omarmt innovatie en is tegelijkertijd alert op mogelijke risico's. DNB wil de positieve bijdragen van technologische innovatie faciliteren en tegelijkertijd de potentiële risico's hiervan adresseren. Om dit te bewerkstelligen vergroot zij haar kennis op dit gebied, gaat zij nog actiever de dialoog met de sector aan en herijkt zij haar toezichtaanpak. Zo gaat DNB bijvoorbeeld een innovatiecentrum inrichten waar innovatieve marktpartijen met vragen over regelgeving en beleid al in een vroeg stadium terecht kunnen.

Zie voor meer informatie hierover het DNB-rapport 'Technologische innovatie en de Nederlandse financiële sector: kansen en risico's voor gevestigde instellingen, nieuwkomers & het toezicht' (dnb.nl).

omgeving geven rendementsgaranties additionele druk op de kapitaalpositie en kunnen deze verzekeraars bovendien aanzetten tot het nemen van meer beleggingsrisico's (search for yield). En als laatste voorbeeld is in het Internal Capital Adequacy Assessment Process (ICAAP) voor middelgrote en kleine banken (het proces waarmee de interne kapitaal eis wordt berekend) gebruik gemaakt van de belangrijkste macrorisico's. De macrorisico's die voor een individuele instellingen op microniveau materieel zijn, vinden zo een reflectie in de individuele buffereisen.

In 2016 is voorts een zogenaamd microregister geopend. Hierin staan microprudentiële risico's die macrorisico's kunnen worden, bijvoorbeeld als een groot deel van de sector vergelijkbare stappen zet. Op deze manier wordt een micro-macrokoppeling gelegd. Gebruik van beide registers zorgt voor een totaalbeeld op de risico's.

4 Kosten en financiering toezicht

4.1 Gerealiseerde kosten

De kosten voor het reguliere toezicht komen in 2015 uit op EUR 144,0 miljoen. Dit is lager dan begroot.

De inspanningen die DNB in 2015 heeft geleverd voor de versterkingen in het toezicht zetten druk op de benodigde toezichtcapaciteit. Uiteindelijk is daardoor meer personele inzet nodig gebleken dan oorspronkelijk was begroot. In totaal zijn 603 fte ingezet voor primaire toezichtsactiviteiten. Dit is 23 fte meer dan was begroot voor 2015. De inzet van meer capaciteit was onder meer nodig omdat geplande inhuur met name voor het accountgerichte, doorlopende toezicht geen passende oplossing bleek te zijn. De overschrijding in kosten die deze inzet veroorzaakt, is opgevangen door ruimte die elders binnen de begroting is ontstaan door lagere realisatie van out-of-pocket kosten.

In tabel 1 zijn de gerealiseerde kosten en het verschil met de begroting nader uitgewerkt.

In de begroting 2015 was eenmalig een aanvullend budget van EUR 5 miljoen toegekend om de overgang naar het gemeenschappelijk Europees banktoezicht (SSM) vorm te geven. Dit budget is niet volledig uitgenut omdat een deel van de werkzaamheden, waarvoor externe inhuur was begroot, pas in de loop van 2015 op gang is gekomen en daardoor een langere doorlooptijd kennen. Oorzaken hiervan zijn onder meer de doorlooptijd van de afstemming met de ECB over aanpak van onderzoeken, de meer geleidelijke uitrol van de ECB-toezichtmethodologie voor kleinere banken, aanloopproblemen bij het aantrekken van geschikte externe partijen en de temporisering (op verzoek van de sector) van de vele geplande onderzoeken in het begin van de transitiefase. Ook in 2016 blijft het SSM in ontwikkeling en is het noodzakelijk dat DNB over voldoende capaciteit beschikt om adequaat invulling te kunnen geven aan de eisen die de toezichtmethodiek van het SSM aan haar stelt. Daartoe wordt in 2016 wederom een aanvullend budget van EUR 3,6 miljoen beschikbaar gesteld. Naast de onderschrijding op de externe inhuur voor

Tabel 1 Gerealiseerde toezichtkosten

EUR miljoen

	Realisatie	Begroting	Vershil
Personele kosten primaire toezichtcapaciteit	75,0	73,8	1,2
Externe inhuur	8,6	12,1	-3,5
Overige kosten	6,0	6,6	-0,6
Centrale ondersteuning en voorzieningen	54,5	60,0	-5,5
Totaal	144,0	152,4	-8,4
Waarvan:			
Banken	62,2	69,9	-7,7
Overige instellingen (incl. BES)	81,8	82,5	-0,7

50

SSM is er sprake van overschrijding op begrote inhuur voor projecten.

Daarnaast zijn er minder kosten gemaakt voor de benodigde ondersteuning, doordat DNB, net als in voorgaande jaren, bewust heeft gestuurd op de beheersing van de kosten van ondersteuning. Tot slot is er in 2015 sprake geweest van DNB-brede meevallende personeelskosten door een minimale cao-verhoging en meevallende pensioenlasten.

4.2 Financiering toezichtkosten

De financiering van de toezichtkosten vindt plaats op basis van een door de minister vastgestelde heffingssystematiek, zoals vastgelegd in de Wet

bekostiging financiering toezicht (Wbft). De kosten per toezichtcategorie worden uitgedrukt in een vast percentage van het totaal van de door de financiële sector te dragen kosten. In verband met de afschaffing van de overheidsbijdrage in 2015 en de invoering van het Europese banktoezicht worden de kosten van banken rechtstreeks toegerekend aan deze categorie en zijn de percentages voor de overige categorieën voor 2015 opnieuw vastgesteld. De kosten voor het toezicht op de BES-eilanden worden uit hoofde van de Wet financiële markten BES (Wfm BES) apart inzichtelijk gemaakt.

De ontvangsten van de instellingen bestaan met name uit de reguliere heffing, waarbij eens per jaar een voorschotrekening wordt verzonden. Daarnaast worden kosten voor bepaalde handelingen, zoals opgenomen in de Wbft, in rekening gebracht en

Tabel 2 Exploitatieresultaat toezichtkosten 2015

EUR miljoen

	Gerealiseerde kosten	Ontvangsten uit heffingen ¹	Ontvangsten uit boetes en dwangsommen	Te verrekenen
Banken	62,2	73,0		
Overige financiële instellingen	81,1	76,4		
BES	0,7	1,0		
			23,9	
Totaal	144,0	150,4	23,9	-30,3
Waarvan				
ten gunste van Staat (B&d)				-21,4
verrekenen met het ministerie van Financiën				-0,3
verrekenen met sector ²				-8,61

1 incl voorschot BES-kosten van de overheid ad EUR 925.000.

2 Inclusief EUR 2,5 mln verrekening boetes en dwangsommen

kan DNB overgaan tot het opleggen van boetes en dwangsommen. Vanaf 2015 worden opbrengsten uit boetes en dwangsommen, voor zover die (cumulatief) meer dan EUR 2,5 miljoen bedragen, verrekend met het ministerie van Financiën.

In totaal wordt EUR 30,3 miljoen verrekend. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door de niet-begrote opbrengsten uit boetes en dwangsommen ad EUR 23,9 miljoen. Hiervan wordt EUR 2,5 miljoen verrekend met de sector en het meerdere ad EUR 21,4 miljoen komt ten gunste van de Staat. Het exploitatiesaldo van het BES-toezicht (EUR 0,3 miljoen) komt ten gunste van het ministerie van Financiën.

In totaal wordt EUR 8,6 miljoen verrekend met de sector. Het exploitatiesaldo van 2015 voor de bankensector zal in 2016 worden teruggegeven aan deze sector. Het exploitatiesaldo van de overige financiële instellingen zal volgens de in 2016 geldende percentages met deze instellingen worden verrekend (zie tabel 3).

Nadere details met betrekking tot de kosten en de financiering van het toezicht zijn opgenomen in de ZBO-verantwoording.

Tabel 3 Verrekening met de sector

EUR miljoen

	Percentage 2015	verrekening in 2016 ¹
Totaal te verrekenen met de sector		-8,6
Banken ²		-7,7
Overige instellingen		-0,9
Waarvan:		
Pensioenfondsen	36,5%	-0,3
Verzekeraars (exclusief Zorg)	40,9%	-0,3
Zorgverzekeraars	6,8%	-0,1
Betaalinstellingen ³	4,2%	0,0
Trustkantoren	4,4%	0,0
Beleggingsondernemingen en -instellingen	7,2%	-0,1

1 Inclusief de in de Wbft 2015 opgenomen eenmalige correctie over 2013

2 Banken incl overige kredietinstellingen (niet banken)

3 Betaalinstellingen incl elektronischgeldinstellingen

Bijlage 1

Tabel 4 KPI-tabel

Outcome (beoogd effect)	Output
<p>Solide en integere financiële instellingen die hun verplichtingen nakomen.</p> <ul style="list-style-type: none"> In 2015 hebben zich geen deconfitures voorgedaan. Alle Nederlandse banken in de EBA transparency exercise scoren gemiddeld tot goed op de geanalyseerde aspecten. Door dalende premie-omzet en lage rente is sprake van consolidatie in de levensverzekeringsmarkt. Verschillende verzekeraars zijn bezig met strategische heroriëntatie. Uit de EIOPA stresstest blijkt dat de pensioensector kwetsbaar is voor schokken op de financiële markten. In 2015 is het aantal geregistreerde toezichtincidenten licht gestegen, mede door betere registratie. In een aantal gevallen heeft DNB formele, handhavende maatregelen genomen. 	<p>Het toezicht slaagt erin de kans op deconfitures en instabiliteit te minimaliseren¹.</p> <ul style="list-style-type: none"> Banken: De kapitaalratio van de bancaire sector is verbeterd. De core tier-1 ratio van de sector bedraagt eind 2015 16,4% (eind 2014 14,2%). Er zijn geen banken met wettelijke kapitaaltekorten o.b.v. CRD IV / CRR. De gemiddelde LCR-ratio bedraagt 142% en bevindt zich boven het vastgestelde ingroeipad van Basel III. Verzekeraars: De gemiddelde solvabiliteitsratio van de verzekeringssector binnen het nieuwe toezichttraamwerk Solvency II bevindt zich op basis van de meest recente gegevens boven de 100%. Ook de kwaliteit van het aanwezige kapitaal is over het algemeen goed. Pensioenfondsen: Er zijn geen kortingen doorgevoerd in 2015. Per eind 2015 bedroeg de gemiddelde dekkingsgraad 104% Overige instellingen: De kapitaalpositie bij de overige sectoren (beleggingsondernemingen en beleggingsinstellingen, trustkantoren en premiepensioeninstellingen) voldoet in nagenoeg alle gevallen aan de gestelde solvabiliteitsvereisten.
<p>Een schokbestendig financieel systeem dat bijdraagt aan financiële stabiliteit en duurzame welvaart.</p> <ul style="list-style-type: none"> Financiële stabiliteitsindicatoren laten een verbetering zien: de solvabiliteitspositie van banken neemt toe, het aandeel niet-presterende leningen neemt af en het rendement op activa en eigen vermogen neemt toe. Het financieel systeem blijft kwetsbaar voor volatiliteit op de financiële markten. 	<p>Het toezicht bevordert het vertrouwen in de Nederlandse financiële sector.</p> <ul style="list-style-type: none"> Vertrouwen: In alle sectoren is sprake van een lichte afname van het vertrouwen onder de Nederlandse huishoudens. Het vertrouwen in banken bedraagt 61,5 (vorige meting:62,6), in verzekeraars 64,3 (64,8) en in pensioenfondsen 47,5 (48,5). Het vertrouwen in de eigen bank, verzekeraar en pensioenfonds ligt over het algemeen iets hoger en is grotendeels gelijk gebleven. Integriteit: De aandacht bij financiële instellingen voor integere bedrijfsvoering en cultuur kan nog verder worden verbeterd. Toezichtincidenten hebben vaak betrekking op overtredingen van de Wet ter voorkoming van witwassen en terrorismefinanciering (Wwft) en de Sanctiewet of corruptie in de vorm van belangenverstrengeling en/of omkoping. <p>Het toezicht heeft gezag in de Nederlandse financiële sector.</p> <ul style="list-style-type: none"> Reputatie: De reputatiescore van DNB bedraagt 66,3 eind 2015 (streefwaarde 70). Gezag: Stakeholders vinden dat DNB goed op de hoogte is van de ontwikkelingen binnen de sector en zich richt op de juiste prudentiële en integriteitsrisico's. <p>Het toezicht behoort internationaal tot de best practice.</p> <ul style="list-style-type: none"> Sterke speler in het SSM: De vertegenwoordiging van DNB in het SSM ligt iets onder de relatieve positie van DNB in het eurogebied. Het SSM heeft in de toezichtmethodologie goed aandacht voor liquiditeit, governance, gedrag en cultuur, strategie en bedrijfsmodel. Het SSM neemt belangrijke elementen uit het toetsingsproces van DNB over. Het toezicht op LSI's vindt plaats conform het SSM Manual. Er hebben geen corrigerende ingrepen vanuit het SSM plaatsgevonden. Internationale benchmark: De score van Nederland in de IMF-FSAP beoordeling behoort tot de beste tien van de groep landen die lid zijn van de FSB. De positieve bevindingen worden bevestigd door de FSB peer review.

¹ Deze KPI sluit aan bij de ambitie van het toezicht. Als resolutie-autoriteit streeft DNB naar het maximaal veiligstellen van de kritieke functies van banken, waarbij niet-levensvatbare instellingen ordentelijk worden afgewikkeld (zie apart deel ZBO-verantwoording). Hiertoe werken toezicht en resolutie nauw samen.

Toezichtactiviteiten	Toezichtcapaciteit (input)
<p>DNB ziet erop toe dat instellingen financieel weerbaar zijn.</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ DNB heeft gedurende 2015 gemonitord of banken voldoen aan het migratiepad Basel III. ■ Voor nagenoeg alle banken heeft een SREP-beoordeling plaatsgevonden. De bijbehorende kapitaaleisen (inclusief de systeembuffers) zijn met de instellingen gecommuniceerd. ■ DNB heeft in 2015 de voorbereidende Solvency II-jaarrapportages beoordeeld en de bevindingen naar de instellingen teruggekoppeld. ■ Eind 2015 hebben alle pensioenfondsen in tekort een goedgekeurd herstelplan. ■ DNB heeft de implementatie van het nieuwe FTK van alle pensioenfondsen beoordeeld. Hiervan heeft ca. 10% na de beoordeling aanpassingen moeten doorvoeren. Alle pensioenfondsen hebben de haalbaarheidstoets naar het oordeel van DNB correct uitgevoerd. ■ DNB heeft voor alle dossiers waarbij de interventie-afdeling significant is betrokken een toezichtstrategie opgesteld met bijbehorende mijlpalen. 	<p>De kosten voor het toezicht worden effectief beheerst.</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ De realisatie 2015 bedraagt 144,0 miljoen en blijft daarmee 8,4 miljoen onder de vastgestelde begroting.
<p>DNB beoordeelt de toekomstbestendigheid van het bedrijfsmodel en de strategie van instellingen.</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ DNB heeft in samenwerking met het SSM achttien verdiepende onderzoeken afgerond en verschillende nieuwe onderzoeken opgestart. DNB ziet erop toe dat de aanbevelingen worden geïmplementeerd. ■ DNB heeft in 2015 de vooraf aangekondigde thema-onderzoeken uitgevoerd en rapporteert in De Staat van het Toezicht over de uitkomsten. 	
<p>DNB beoordeelt gedrag en cultuur en een integere en verantwoorde bedrijfsvoering bij instellingen.</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ DNB heeft de integriteitsexpertise verder versterkt en binnen één divisie samengebracht. DNB heeft een integriteitsstrategie opgesteld en maakt gebruik van structurele risicoïdentificatie en trendanalyse. DNB communiceert actief over integriteitsrisico's. ■ In 2015 is aan alle gemelde integriteitsincidenten follow-up gegeven. ■ Er hebben zich geen probleemgevallen voorgedaan binnen twee jaren na een verstrekte vvgb of verleende vergunning of - voorzover dit het geval is - zonder dat de instelling over een adequate herstel- of exitstrategie beschikt. ■ Er hebben zich in 2015 geen hertoetsingen met negatief besluit voorgedaan van beleidsbepalers die binnen 2 jaren daarvoor aanvankelijk waren goedgekeurd (norm < 0,5%). 	
<p>De toezichtaanpak van DNB draagt bij aan de versterking van het toezicht.</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ DNB heeft in de Toezicht vooruitblik de prioriteiten in het reguliere en thematische toezicht beschreven. Het gebruik van Open Boek Toezicht en de aanmeldingen voor de maandelijkse nieuwsbrieven is verder toegenomen. ■ DNB werkt (voor banken) conform het SSM Manual en bij de overig onder toezicht staande instellingen conform de Focus!-methodiek. ■ DNB heeft in alle gevallen opvolging gegeven aan gesignaleerde macro-prudentiële risico's in het Overzicht Financiële Stabiliteit. In de meeste gevallen zijn de risico's ook afgenomen. 	

Toelichting KPI-tabel

54

Ter versterking van de transparantie in het toezicht, legt DNB in bovenstaande tabel verantwoording af over haar toezicht op basis van zogenoemde Key Performance Indicators (KPI's). Deze prestatie-indicatoren geven een concreet beeld van de resultaten die DNB bereikt.

In deze Staat van het Toezicht wordt een uitbreiding van de KPI-tabel ten opzichte van de tabel uit 2015 gepresenteerd. Het spectrum aan prestatie-indicatoren is uitgebreid, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen de beschikbare capaciteit die DNB heeft ingezet, de activiteiten die zijn uitgevoerd, de toezichtresultaten die daarbij zijn behaald en het uiteindelijke effect dat daarmee wordt beoogd. Dit nieuwe overzicht sluit aan bij de aanbevelingen van het rapport van het Bazels Comité over effectmeting en verantwoording van toezichthouders dat afgelopen jaar is verschenen (BCBS: "Report on the impact and accountability of banking supervision", juli 2015).

Tegelijkertijd geldt dat deze indicatoren nooit een volledig overzicht kunnen geven van de effectiviteit van het toezicht. Er moet rekening worden gehouden met methodologische beperkingen. Ook externe ontwikkelingen beïnvloeden de beoogde effecten van het toezicht (zie figuur op p. 5). Deze KPI-tabel is dan ook vooral bedoeld om op gestructureerde wijze de doelstellingen van het toezicht te presenteren en daarmee een uitgangspunt te bieden om de relevante uitkomsten en ontwikkelingen toe te lichten.

De tabel die nu is opgenomen, wijkt af van de KPI-tabel zoals die is gepresenteerd in de ZBO-begroting voor 2015. DNB heeft besloten om de wijzigingen in de effectmeting van het toezicht nu al door te voeren, omdat het een uitbreiding betreft van de bestaande rapportage, de tabel meer en beter gestructureerde informatie biedt en bijna alle bestaande indicatoren terugkomen in deze nieuwe tabel. Om de verschillen met de oude KPI-tabel inzichtelijk te maken, is onderstaand ook de oude tabel weergegeven (tabel 5).

Tabel 5 KPI-tabel zoals opgenomen in ZBO-begroting 2015

Toezichtambitie streefwaarde	Key performance indicator	Streefwaarde
Het toezicht slaagt erin de kans op deconfitures en instabiliteit te minimaliseren	Aantal deconfitures, in combinatie met % geld veilig gesteld in een jaar.	DNB streeft naar afwezigheid van deconfitures en 100% veilig-gestelde tegoeden.
	Ontwikkeling toezichtregimes	DNB streeft ernaar dat midden-tot-laag risico instellingen niet langer dan een 1/2 jaar onder het urgente regime vallen; hoogrisico instellingen niet langer dan 1 jaar.
	Ontwikkeling solvabiliteit en dekkingsgraden	DNB streeft ernaar dat 100% van de instellingen voldoet aan de minimumeisen.
Het toezicht behoort tot de internationaal best practice	Score op het IMF Financial Sector Assessment Program (FSAP)	DNB wil behoren tot de beste landen in de benchmark en een positieve ontwikkeling realiseren ten opzichte van de vorige beoordeling.
Het toezicht bevordert het vertrouwen in de Nederlandse financiële sector	Poortwachtersfunctie (toetsingen en vergunningverlening)	DNB streeft ernaar dat het aantal uitgevoerde hertoetsingen met aftoetsing of terugtrekking als resultaat binnen twee jaren na de initiële toets alsmede het aantal probleem-dossiers binnen twee jaren na vvgb-verlening kleiner is dan 0,5%.
Het toezicht heeft gezag in de Nederlandse financiële sector	Ontwikkeling reputatie DNB in de financiële sector.	DNB streeft naar een score hoger dan 70 in de Erasmus reputatiemonitor onder primaire relaties (onder toezicht staande instellingen en medewerkers).
De kosten voor het toezicht worden effectief beheerst	De kosten t.o.v. het kostenkader	De kosten passen binnen het door het ministerie van Financiën vastgestelde kostenkader.

Bijlage 2 Effecten themaonderzoeken

56

Themaonderzoeken Verzekeraars	
Voorbereiding implementatie Solvency II	<p>De voorbereiding op het nieuwe toezichtkader Solvency II was in 2015 een belangrijk thema in de verzekeringssector en in het toezicht op deze sector. Afgelopen kalenderjaar zijn verzekeraars en DNB verschillende trajecten gestart die ertoe hebben geleid dat de sector ultimo 2015 daadwerkelijk tijdig en adequaat was voorbereid op dit nieuwe toezichttraamwerk.</p> <p>Ten eerste heeft DNB de Solvency II-rapportages al in een vroeg stadium beoordeeld. Een van de conclusies die na de beoordeling is besproken met verzekeraars, is dat de kwaliteit van de Solvency-II-rapportages verbeterd kan worden door de aangeleverde data beter te duiden. Ten tweede heeft DNB het afgelopen jaar bijzondere aandacht besteed aan de beoordeling van de governance en technische onderdelen van de interne modellen binnen Solvency II. Die bijzondere aandacht leidt tot betere, risicogebaseerde kapitaalbuffers. Ten derde heeft DNB de Eigen Risico Beoordelingen (ERB's) en Own Risk & Solvency Assessments (ORSA's) van 113 verzekeraars beoordeeld en gebenchmarkt. Conclusie hierbij was dat de kwaliteit van ingezonden ERB's is verbeterd, maar dat bijvoorbeeld de nadere onderbouwing van risico's uit hoofde van groepsstructuren, catastrofes en niet-opbouwende polissen beter kan. Tot slot heeft DNB extra aandacht besteed aan het toelichten van Solvency II Basic. Vrijwel alle 45 kleine verzekeraars die vanaf 2016 onder het toezichtkader van Solvency II Basic opereren, hebben vrijwillig een oefenrapportage ingediend, die DNB beoordeeld heeft. Die beoordeling stelde verzekeraars en DNB in staat ervaring op te doen met het nieuwe rapportageproces.</p>
Functioneren interne auditfunctie	<p>De interne auditfunctie biedt een onafhankelijk oordeel over de beheerste bedrijfsvoering van een instelling en is daarmee cruciaal voor een adequate sturing door de Raad van Bestuur en de Raad van Commissarissen van een verzekeraar. Middelgrote, kleine en zorgverzekeraars hebben op verzoek van DNB in 2015 hun interne auditfunctie geëvalueerd en waar nodig verbeterd.</p> <p>Mede naar aanleiding van dit onderzoek heeft DNB nadere guidance verstrekt over de 'proportionaliteit' bij inrichting van de interne audit- en andere sleutelfuncties. Tijdens het onderzoek en de sectorbrede terugkoppeling is intensief overleg gevoerd met het Verbond van Verzekeraars en het (wereldwijde) Institute of Internal Auditors (IIA). Het Verbond van Verzekeraars heeft, met medewerking van DNB, in november 2015 een themamiddag georganiseerd over de uitkomsten van dit onderzoek.</p>
Aanhoudende lage rente / search for yield	<p>De aanhoudende lage rente zet de financiële positie van verzekeraars en pensioenfondsen onder druk. Om in deze markt toch nog rendement te behalen, kunnen marktpartijen geneigd zijn om meer risico te nemen (search for yield). DNB had het voornemen in 2015 te onderzoeken of sprake was van verschuivingen in de beleggingsportefeuilles en activiteiten die duiden op search for yield en daaraan verbonden risico's. Vanwege een gewijzigde prioriteitstelling is dit onderzoek uitgesteld. Begin 2016 is dit onderzoek alsnog van start gegaan.</p>
Inzicht in kostenniveaus en -structuren	<p>Realistische kostenvoorzieningen zijn essentieel om vast te stellen of de voorzieningen toereikend zijn om verplichtingen aan polishouders na te komen. DNB heeft in 2015 in on-site onderzoeken vastgesteld dat verzekeraars niet altijd voldoende inzicht hadden in hun kostenstructuren en dat de beheersomgeving soms onvoldoende aansluit bij de complexiteit. Verbeteringen zijn dus noodzakelijk.</p> <p>Uit eerder onderzoek van DNB naar de toekomstbestendigheid van het bedrijfsmodel bleek dat levensverzekeraars beperkt inzicht hadden in hun kostenstructuren en de wijze waarop kosten worden meegenomen in de best estimate van de verzekeringsverplichtingen. In 2015 heeft DNB daarom follow-up gegeven aan dit onderzoek. Daaruit bleek dat verzekeraars een complex proces doorlopen om de kosten in de best estimate vast te stellen (verschillende modellen, expert judgements en verschillende overdrachtsmomenten). De beheersomgeving sluit niet altijd voldoende aan op deze complexiteit. DNB heeft betreffende verzekeraars gevraagd de nodige verbeteringen door te voeren. Daarnaast inventariseert DNB in overleg met het Verbond van Verzekeraars of er nadere guidance kan komen over de bepaling van de kosten in de best estimate.</p>

Themaonderzoeken Banken	
Effectief functioneren SSM	<p>Het Single Supervisory Mechanism (SSM) is in korte tijd succesvol opgericht. In 2015 zijn belangrijke stappen gezet die hebben bijgedragen aan het verder vergroten van de SSM-slagvaardigheid.</p> <p>Ten eerste zijn de internationale toezichtteams die gezamenlijk toezicht houden op de grootbanken 'up and running'. Ten tweede is het voor Nederland nieuwe instrument van on-site onderzoeken grootschalig ingezet: in 2015 zijn er ECB-breed circa 300 on-site onderzoeken en modelinspecties uitgevoerd. De eerste ervaringen zijn positief: de onderzoeken leveren nauwkeurige en concrete inzichten op, waaraan gerichte toezichtacties kunnen worden gekoppeld. Ten derde werkt een aantal nationale toezichthouders, op initiatief van DNB, nauw samen bij de voorbereiding van de besluitvorming in de Supervisory Board. Hierdoor wordt effectief gebruik gemaakt van de analysecapaciteit in het SSM. Tot slot werken ECB en nationale toezichthouders goed samen in het Senior Management Network voor Less Significant Institutions: de ervaringen binnen dit netwerk met het delen van kennis, de ontwikkeling van gezamenlijke standaarden en het toepassen van benchmarks zijn positief.</p>
Kwaliteit kredietportefeuilles	<p>Om de soliditeit van banken te kunnen waarborgen, moeten de activa op de balansen juist zijn gewaardeerd. Na onderzoek van DNB naar de kwaliteit en waardering van specifieke kredietportefeuilles bij middelgrote banken, hebben de betreffende instellingen stappen gezet in de beheersing van deze portefeuilles.</p> <p>De kredietonderzoeken richtten zich voornamelijk op de hypotheekportefeuilles. DNB heeft zowel gekeken naar het beleid (opzet) als de daadwerkelijke uitvoering (werking) van kredietdossiers. Om de werking te testen is een aanzienlijk aantal kredietdossiers geanalyseerd en hebben taxateurs huizen opnieuw gewaardeerd. De onderzoeken hebben geleid tot bevindingen op het gebied van de classificatie van leningen (performing versus non-performing), voorzieningen (onjuiste berekeningen), rapportages, waardering van onderpand en de snelheid en effectiviteit van bijzonder beheer-afdelingen. DNB heeft de bevindingen uit deze onderzoeken teruggekoppeld, waarna alle banken plannen hebben ingediend om de bevindingen op te lossen. De meeste problemen waren eind 2015 opgelost, alleen de problemen gerelateerd aan ontbrekende data en ICT-infrastructuur kennen een langere looptijd.</p>
Data-rapportages	<p>Goede data zijn essentieel voor het functioneren van financiële instellingen en een effectief toezicht hierop. In aanvulling op de activiteiten van de EBA en de ECB ten aanzien van de kwaliteit van toezichtdata-rapportages, heeft ook DNB in 2015 datakwaliteitscontroles uitgevoerd. Door de combinatie van ECB en EBA-activiteiten met DNB-onderzoeken, is het aantal geconstateerde fouten significant afgenomen en zijn banken meer doordrongen van het belang van kwalitatief goede rapportages.</p> <p>In een vijftal on-site onderzoeken bij banken heeft DNB tekortkomingen geconstateerd bij de toepassing van definities van prudentiële vereisten en bij de aggregatie van transactie- of positedata. Daarnaast heeft DNB in samenwerking met de ECB tekortkomingen vastgesteld bij kritische rapportage-elementen, zoals de datakwaliteit van gerapporteerde informatie over groepstructuren, kredietrisico's, concentratierisico en de kapitaalsberekening. Deze uitkomsten vormden het uitgangspunt voor nader overleg met banken, in de vorm van geïntensiveerde overleggen met de NVB en de commissie rapportages en een workshop over validatie-, consistentie- en additionele controles.</p>
Transitie Basel III	<p>In 2015 is het Bazels Comité een monitoringsexercitie van Bazel III gestart, om vast te stellen in hoeverre banken voldoen aan de Bazelse regels die de komende jaren van kracht worden. Het beeld dat DNB als gevolg van deze monitoring heeft van de Nederlandse banken is dat zij over het algemeen op koers liggen om in 2019 aan de nieuwe eisen te kunnen voldoen.</p> <p>Voor de twaalf Nederlandse banken in de monitoringsexercitie heeft DNB het onderzoek gecoördineerd. De aandacht ging daarbij in het bijzonder uit naar de ontwikkeling van kapitaal- en liquiditeitsbuffers van Nederlandse banken in het kader van Bazel III en CRD IV. Daarnaast vond controle plaats op een deugdelijke migratie en implementatie door de banken via het zogenoemde 'Internal Capital Adequacy Assessment Process' (ICAAP). Waar nodig hebben de bevindingen van DNB geleid tot nader overleg met de betreffende banken, over de voortgang die zij boeken en de wijze waarop zij invulling geven aan de nieuwe wet- en regelgeving. Overigens is het Bazelse raamwerk nog in ontwikkeling: zodoende is op dit moment nog niet precies duidelijk hoe het definitieve pakket uitpakt voor Nederlandse banken. Om de impact hiervan te meten vindt naast de halfjaarlijkse monitoring in het voorjaar van 2016 ook een gelijktijdige 'Quantitative Impact Study' plaats.</p>
Bedrijfsmodel en strategie	<p>De hypotheekportefeuille vormt een belangrijk onderdeel van het bedrijfsmodel van banken. In 2015 is daarom het bedrijfsmodel van Nederlandse hypotheek bij de vier grootbanken onderzocht. Hierbij is gebleken dat de hypotheekportefeuilles van banken op dit moment tegen een stootje kunnen.</p> <p>Dit onderzoek bevestigt hiermee de eerdere conclusie van de Comprehensive Assessment in 2014. Daarnaast bleek dat de samenstelling van de portefeuilles, het kostenniveau en de concurrentiepositie verschillen. De relatieve sterktes en zwaktes zijn met de banken besproken en zullen effect gaan hebben op hun bedrijfsvoering. Ook heeft het onderzoek geleid tot een beter begrip bij de ECB van de bijzonderheden in de Nederlandse hypotheekmarkt. Verder hebben naar aanleiding van een aantal onderzoeken bij Less Significant Institutions verschillende banken nieuwe strategieën ontwikkeld voor het functioneren van hun bedrijfsmodel. In de huidige lage renteomgeving blijkt het echter niet eenvoudig om dergelijke strategieën voldoende robuust te formuleren en te implementeren. Tot slot is gebleken dat deze onderzoeken geregeld hebben geleid tot intensieve en fundamentele discussies tussen de directie van een bank en diens Raad van Commissarissen.</p>

Themaonderzoeken Pensioenfondsen	
Implementatie nFTK	<p>Op 1 januari 2015 is het nieuwe Financieel Toetsingskader (nFTK) geïmplementeerd. Initiatieven van DNB hebben eraan bijgedragen dat pensioenfondsen tijdig de juiste maatregelen hebben getroffen om op de ingangsdatum van het nieuwe FTK meteen te voldoen aan de (doelstelling van de) nieuwe wetgeving.</p> <p>DNB heeft de sector geïnformeerd over het nieuwe FTK door een vijftal seminars, verschillende sector- en nieuwsbrieven en via Open Boek Toezicht. Daarnaast heeft DNB de herstelplannen en de uitvoering van de haalbaarheidstoetsen beoordeeld. 98% van de fondsen heeft hun herstelplan op tijd ingeleverd en 99% van deze fondsen voldoet hiermee aan de wettelijke eisen. Circa 98% van de fondsen heeft de haalbaarheidstoets op tijd ingeleverd, meer dan 95% heeft deze correct uitgevoerd. Deze onderzoeken hebben het doel om bij te dragen aan een solide financiële opzet bij pensioenfondsen, een integere en beheerste bedrijfsvoering en heldere communicatie. Op dit moment is hiervan nog niet bij alle pensioenfondsen sprake. Het gesprek hierover wordt inmiddels echter prominenter gevoerd door het bestuur van pensioenfondsen.</p>
Evenwichtige belangenafweging bij premievaststelling	<p>Pensioenfondsen moeten ervoor zorgen dat een evenwichtige belangenafweging ten grondslag ligt aan de vaststelling van de pensioenpremie. Naar aanleiding van de parlementaire behandeling van het wetsvoorstel om de maximaal fiscaal gefaciliteerde pensioenopbouw te verlagen ('Witteveen kader'), heeft DNB de evenwichtige belangenafweging onderzocht bij de vaststelling van de pensioenpremies voor 2015. Hierbij is vastgesteld dat het overgrote deel van de onderzochte fondsen belangen, in overeenstemming met artikel 105 van de Pensioenwet, evenwichtig heeft afgewogen.</p> <p>Bij een risicogebaseerde selectie van 46 pensioenfondsen zijn vervolgens de onderbouwing en het proces van premievaststelling in meer detail beoordeeld. Het overgrote deel van deze 46 fondsen heeft de feitelijke pensioenpremie in lijn met de kostendekkende premie verlaagd, of kon verantwoorden waarom dat niet (in die mate) is gebeurd. Bij vijf fondsen is aanvullende informatie en een nadere onderbouwing opgevraagd. Naar aanleiding hiervan is geen verdere actie van DNB noodzakelijk gebleken.</p>
Wet versterking bestuur pensioenfondsen	<p>Op 1 juli 2014 is de Wet versterking bestuur pensioenfondsen (Wvbp) in werking getreden. In 2015 heeft DNB vastgesteld dat pensioenfondsen inderdaad hun besturing hebben versterkt door een gewijzigd of nieuw bestuursmodel in te voeren.</p> <p>Op vier punten heeft DNB in het bijzonder gelet in haar onderzoek: de rol van de visitatiecommissie, de beheersing van de risico's van belangenverstremgeling, de positie van de Raad van Toezicht en de waarborgen voor deskundig vermogensbeheer. Resultaten van deze onderzoeken zijn zowel per fonds als sectorbreed teruggekoppeld, ook in seminars en rondetafelbijeenkomsten. DNB heeft aangestuurd op verdere verbetering in de sector door bijvoorbeeld aanbevelingen en good practices te publiceren.</p>
Implementatie APF	<p>Sinds 1 januari 2016 is de Wet Algemeen Pensioenfonds (APF) van kracht. Naar verwachting betreden in het voorjaar van 2016 de eerste spelers deze nieuwe markt. DNB heeft in 2015 voorbereidingen getroffen om het vergunningverlenings- en toezichtproces voor algemeen pensioenfondsen efficiënt en effectief te laten verlopen. Dit moet ertoe leiden dat solide en integere APF'en toe kunnen treden tot de markt, zonder onnodig oponthoud bij het vergunningstraject. In de loop van 2016, als de eerste vergunningen door DNB zijn verstrekt, zal duidelijk worden of het beoogde effect is bereikt.</p> <p>DNB heeft in 2015 meerdere gesprekken gevoerd met verschillende instellingen, over de eventuele vergunningsaanvraag voor het oprichten van een APF. Ook heeft DNB beoordelingskaders opgesteld en is de sector met een presentatie, Q&A's en factsheets geïnformeerd over het beoordelingsproces.</p>

Themaonderzoeken Pensioenfondsen (vervolg)	
Beleggings-risico; beheersing markt- en renterisico	<p>Een goed inzicht in hun beleggingsportefeuille en een goede beheersing van bijbehorende risico's zijn essentieel voor het verantwoord functioneren van een pensioenfonds. In 2015 heeft DNB onderzocht in hoeverre eerdere good practices zijn opgevolgd en of de beheersing van beleggingsrisico's inmiddels op orde is. Daarbij is vastgesteld dat weliswaar sprake is van verbeteringen, maar dat in veel gevallen de beheersing nog niet voldoende op orde lijkt te zijn.</p> <p>DNB is tot deze conclusie gekomen na interviews met bestuurders, leden van de beleggingsadviescommissie en de vermogensbeheerder, door processen en systemen na te lopen en door bijvoorbeeld risico- en performancerapportages en beleidsdocumenten op te vragen en te analyseren. Positief is dat pensioenfondsbestuurders follow-up geven aan de resultaten die uit deze onderzoeken zijn voortgevloeid: zij hebben allen een plan van aanpak opgesteld om de risicobeheersing te verbeteren en zijn bezig met verdere risicomitigerende initiatieven.</p>
EIOPA stress-test	<p>EIOPA heeft in 2015 een stresstest en quantitative assessment voor pensioenfondsen uitgevoerd. De uitkomsten van de stresstest bevestigen het beeld dat Nederlandse pensioenfondsen kwetsbaar zijn voor schokken op de financiële markten, omdat pensioenfondsen in de huidige lage-rente-omgeving nauwelijks buffers hebben om die schokken op te vangen en doordat ze – in Europees perspectief – een hoog risicoprofiel hebben.</p> <p>DNB heeft meegewerkt aan beoordeling van inzendingen van Nederlandse en buitenlandse pensioenfondsen en bespreekt de resultaten van de stresstest met de Nederlandse fondsen die hebben deelgenomen. Het is belangrijk dat pensioenfondsen realistisch en helder zijn naar hun deelnemers over hun financiële positie. DNB kijkt daarom in 2016 nadrukkelijk naar de financiële opzet van pensioenfondsen en de manier waarop pensioenfondsen de deelnemers informeren over hun financiële positie.</p>
Houdbaarheid pensioenfondsen	<p>Macro-economische ontwikkelingen, zoals de vergrijzing en de aanhoudend lage rente, en structurele aanpassingen in wet- en regelgeving zijn belangrijke uitdagingen voor pensioenfondsen. In 2015 heeft DNB de kwetsbaarheden onderzocht die de toekomstbestendigheid van het bedrijfsmodel van pensioenfondsen kunnen bedreigen. Daarbij is vastgesteld dat de sector belangrijke stappen heeft gezet, maar dat de houdbaarheid van het bedrijfsmodel bij sommige pensioenfondsen nog steeds onder druk staat.</p> <p>Naar aanleiding van het onderzoek van DNB is de sector zich bewuster van het belang van een houdbaar bedrijfsmodel. Evaluatie van het bedrijfsmodel staat regelmatig en met meer diepgang op de bestuursagenda. Daarbij is het ook beter bespreekbaar geworden om het bestaansrecht van het pensioenfonds dan wel de toekomstbestendigheid van het bedrijfsmodel te evalueren. Positief daarbij is dat fondsen bij het maken van de toekomstanalyse niet langer alleen kijken naar de financiële aspecten van hun bedrijfsmodel, maar ook naar thema's als governance en bedrijfsvoering. Een substantieel aantal fondsen waarvan het bedrijfsmodel kwetsbaar was bevonden, heeft besloten te liquideren of heeft bij DNB de intentie tot liquidatie kenbaar gemaakt.</p>

Cross-sectorale themaonderzoeken	
Integriteitsrisico-beheersing	<p>Een goede systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA) is essentieel voor een integere bedrijfsvoering. DNB heeft in 2015 sira's van instellingen beoordeeld, en geconstateerd dat een deel van deze analyses niet voldoet aan de eisen die DNB hieraan stelt. Veel instellingen blijken zelfs geen integrale integriteitsrisicoanalyse te maken. Naar aanleiding van deze zorgwekkende uitkomsten heeft DNB instellingen aangespoord verbeteringen door te voeren.</p> <p>In totaal heeft DNB in 2015 de integriteitsrisicoanalyses van 170 instellingen uit vijf sectoren beoordeeld. Naar aanleiding van de teleurstellende resultaten heeft DNB deze instellingen met voorlichtingssessies en andere hulpmiddelen guidance geboden over het maken van een integriteitsrisicoanalyse. Er is een seminar georganiseerd en tijdens diverse bijeenkomsten voor trustkantoren en voor pensioenfondsen is aandacht besteed aan de integriteitsrisicoanalyse. Een groot deel van de instellingen gaf aan op basis van de guidance van DNB beter te begrijpen wat ontbrak aan de eigen integriteitsrisicoanalyse. Meerdere instellingen hebben vervolgens een verbeterde analyse aangeleverd.</p>
Terrorismed-financiering	<p>Om de integriteit van het financieel stelsel te waarborgen, is het van belang dat Nederlandse financiële instellingen niet betrokken zijn bij de financiering van terrorisme. DNB heeft in 2015 onderzocht of instellingen voldoen aan de wettelijke vereisten en zich bewust zijn van de risico's van verschillende financiële transacties. DNB heeft hierdoor meer inzicht verkregen hoe en op welke wijze financiële instellingen betrokken kunnen zijn bij terrorismefinanciering en zal op basis hiervan de sector waar nodig aansporen hun risicobeheersing te versterken.</p> <p>In het kader van dit onderzoek heeft DNB met verschillende gesprekspartners gesproken. Het project heeft een groot aantal indicatoren voor terrorismefinanciering opgeleverd. Deze indicatoren kunnen opsporing vergemakkelijken. In februari 2016 zijn de financiële instellingen geïnformeerd over de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek en is hun gevraagd aanbevelingen te implementeren. Later in 2016 zal DNB onderzoeken of dit is gebeurd.</p>
Sancties	<p>Nederlandse financiële instellingen spelen een belangrijke rol bij de uitvoering van sanctiemaatregelen die worden opgelegd door met name de Verenigde Naties, de Europese Unie en Nederland. DNB heeft onderzocht of financiële instellingen de sanctieregelgeving voldoende naleven. Hierbij is vastgesteld dat een deel van de financiële sector de sanctieregelgeving voldoende naleeft, maar dat DNB met name zorgen heeft over de naleving door trustkantoren en verzekeraars.</p> <p>Bij verschillende banken, verzekeraars, pensioenfondsen en trustkantoren is een uitraag gedaan naar de naleving van de sanctiewet en bij een selectie van instellingen heeft DNB vervolgens nader onderzoek gedaan. Hoewel DNB bij verzekeraars en trustkantoren een toename in bewustwording ziet, moeten nog stappen worden gezet op weg naar betere naleving. Het project heeft verder het inzicht vergroot in de praktische factoren die naleving van sanctieregelgeving bemoeilijken. Naar aanleiding hiervan zal DNB nog nadere guidance bieden aan financiële instellingen.</p>
Corruptie / belangen-verstrengeling	<p>Incidenten bij financiële instellingen als gevolg van corruptie vormen een bedreiging voor de financiële stabiliteit van de betrokken instelling en van de sector als geheel. Meerjarig onderzoek van DNB naar de bedrijfsvoering om de risico's van corruptie te voorkomen heeft eraan bijgedragen dat financiële instellingen zich nu meer bewust zijn van de noodzaak om gerichte beheersingsmaatregelen te nemen. Dat kan zijn op vlakken zoals organisatie & cultuur en governance, maar ook third party risicobeheersing of persoonlijke netwerken van bestuurders.</p> <p>DNB heeft bij een aantal geselecteerde instellingen met een relatief hoog corruptierisico in 2015 verdiepend onderzoek gedaan. Hierbij is geconstateerd dat financiële instellingen inmiddels onderkennen dat corruptierisico net zo relevant en belangrijk is om te beheersen als bijvoorbeeld het risico van betrokkenheid bij witwassen. Toch stelt DNB ook vast dat het merendeel van de onderzochte instellingen nog de nodige verbeteringen moet doorvoeren in haar beheersomgeving. De resultaten van de onderzoeken zijn individueel teruggekoppeld, en waar nodig heeft DNB instellingen de opdracht gegeven herstelmaatregelen te nemen.</p>

Cross-sectorale themaonderzoeken (vervolg)	
AML/CFT hoog risico activiteiten, inclusief fiscaliteit	<p>Verschillende financiële diensten en producten zijn extra gevoelig voor witwassen en onderliggende financiële criminele activiteiten. DNB heeft in 2015 onderzoek verricht om het inzicht in en de beheersing van potentiële witwasrisico's te verbeteren. Conclusie hierbij is dat instellingen nog niet altijd voldoende inzicht hebben in hoogrisicoactiviteiten. Wel is de bewustwording hiervan toegenomen.</p> <p>In 2015 heeft DNB onderzocht of Nederlandse banken die branches en/of dochterondernemingen hebben die fysiek en/of organisatorisch op afstand staan van het Nederlandse hoofdkantoor, de risico's van deze 'remote entities' wel voldoende beheersen. Daarbij is ook gekeken naar de bewustwording van de fiscale risico's bij deze 'remote entities'. De resultaten zijn teruggekoppeld aan de sector en er is een normenkader gepubliceerd.</p>
Manipulatie van benchmarks	<p>Financiële benchmarks spelen een belangrijke rol in internationale financiële markten, maar zijn kwetsbaar voor manipulatie. DNB en de AFM hebben er in 2015 actief op gestuurd dat financiële instellingen de beheersing rondom het vaststellen van internationale benchmarks zouden bestendigen en waar nodig zouden versterken. Uiteindelijk is geconstateerd dat de bedrijfsvoering rondom financiële benchmarks inderdaad is verbeterd.</p> <p>Op basis van bevindingen uit eerder onderzoek zijn in februari 2015 aanbevelingen gepubliceerd om de risico's op benchmarkmanipulatie te verkleinen. Medio 2015 hebben DNB en AFM onderzocht in welke mate deze aanbevelingen zijn overgenomen. Daarvoor heeft een representatieve groep van twaalf grote Nederlandse instellingen waaronder banken, verzekeraars en beleggingsondernemingen een self-assessment gedaan. Hieruit bleek dat financiële instellingen hebben geïnvesteerd in risico-inventarisatie, aanscherping van beleid en procedures, integrale surveillance van communicatie en transacties en grotere bewustwording van medewerkers over de risico's.</p>
Informatie-beveiliging en cybercrime	<p>Dreigingen op het gebied van computercriminaliteit nemen toe. DNB heeft op meerdere manieren aandacht gevraagd voor dit onderwerp, zowel vanuit de kant van dreigingen als vanuit de verantwoordelijkheid van de instelling om adequate maatregelen te treffen om de dreigingen te voorkomen of impact te beperken. De belangrijkste conclusie van het onderzoek in 2015 was dat de informatiebeveiliging goed is verankerd bij instellingen met een goed werkende structuur van het three lines of defense-model.</p> <p>Het themaonderzoek informatiebeveiliging is voor het zesde jaar doorgezet. In totaal zijn 22 instellingen benaderd voor de tweejaarlijkse vervolgmeting aan de hand van het DNB-beoordelingskader. Daarnaast is de banken onder SSM-toezicht verzocht een SSM-Cybercrime assessment uit te voeren. De uitkomsten van dit assessment zijn inmiddels verwerkt en leiden tot vervolgacties in 2016.</p>
Transparantie	<p>DNB heeft de ambitie zo transparant mogelijk te zijn. In het afgelopen jaar zijn belangrijke nieuwe initiatieven tot stand gekomen, waarmee DNB inzichten van buiten naar binnen heeft gehaald en haar draagvlak bij belangrijke stakeholders heeft vergroot.</p> <p>Zo heeft DNB in november 2015 de nieuwe jaarlijkse publicatie Toezicht vooruitblik gepresenteerd, waarin de actuele ontwikkelingen in de financiële sector staan beschreven, samen met de prioriteiten van het toezicht voor 2016. DNB heeft de ministeries van Financiën en SZW en een panel met vertegenwoordigers uit de sector als klankbordgroep benut bij het vaststellen van de prioriteiten. Vanaf het voorjaar van 2016 publiceert DNB ook De Staat van het Toezicht. Verder publiceert DNB – in navolging van de bestaande praktijk bij verzekeraars – instellingsspecifieke gegevens over pensioenfondsen op haar website. Kerngegevens over banken volgen in 2016.</p>

Cross-sectorale themaonderzoeken (vervolg)	
Risico-beheersing (governance en cultuur)	<p>Instellingen moeten zorgen voor een risicocultuur die ertoe bijdraagt dat de besluitvorming zorgvuldig en evenwichtig tot stand komt. DNB heeft met een onderzoek naar risicocultuur financiële instellingen bewuster gemaakt van het effect van gedrag en cultuur (en in mindere mate governance) op risicobeslissingen: instellingen geven aan dat het onderzoek van DNB hen hierover aan het denken heeft gezet. Daarnaast doet een aantal instellingen nu ook intern onderzoek naar de risicocultuur.</p> <p>DNB's onderzoek heeft zich vooral gericht op het beslissingsproces en op de factoren die risicovol gedrag binnen een instelling kunnen bepalen. Er is desk research gedaan en er zijn verschillende interviews gehouden. Bij sommige instellingen is het onderzoek in het eerste kwartaal van 2016 afgerond. Alle onderzochte instellingen ontvangen een rapportage over de uitkomsten van het onderzoek, waar nodig aangevuld met aanbevelingen ter verbetering van de risicocultuur.</p>
Root cause analyse gedrag & cultuur	<p>Veel incidenten worden veroorzaakt door gedragspatronen op het niveau van het bestuur of binnen de cultuur van een organisatie. DNB heeft zich daarom in 2015 gericht op het mitigeren van onderliggende problemen op het gebied van gedrag en cultuur. Bij verschillende instellingen heeft dit onderzoek bijgedragen aan een gedragsverandering in het bestuur.</p> <p>DNB heeft bij een risicogebaseerde selectie van vijf instellingen onderliggende problemen op het gebied van gedrag en cultuur onderzocht. Daarbij heeft DNB onderliggende oorzaken op het gebied van gedrag en cultuur duidelijk gemaakt en aangegeven welke verandering gewenst is. Instellingen hebben hierna hun gedrag aangepast. Voorbeelden van gedragsveranderingen zijn: belangen die meewegen bij de besluitvorming worden expliciet gemaakt en emoties die de besluitvorming en het resultaat negatief beïnvloeden krijgen minder ruimte.</p>
Complexe ICT	<p>De complexiteit van de ICT-omgeving is bij veel instellingen een belemmering voor het streven naar een afname van het aantal verstoringen en een toename van het aanpassingsvermogen van de ICT-systemen. DNB voert daarom sinds enkele jaren structureel thematisch onderzoek uit naar de complexiteit van ICT-omgevingen bij financiële instellingen. Instellingen die in eerdere jaren bij de vooronderzoeken betrokken waren, beschikken inmiddels over een beter beheersbare ICT-omgeving.</p> <p>In 2015 zijn in dit kader onderzoeken uitgevoerd bij drie verzekeraars en één bank. Daarnaast zijn bij een aantal grootbanken onderzoeken uitgevoerd door het SSM. Alle betrokken instellingen zijn zich in toenemende mate bewust van de noodzaak om het complexiteitsrisico te beheersen. Bij de grote instellingen lopen inmiddels programma's die moeten leiden tot een reductie van de complexiteit. Met name bij kleinere instellingen lijkt de aandacht van het senior management nog voor verdere verbetering vatbaar.</p>
Technologische innovatie	<p>Technologische innovatie wordt gezien als één van de belangrijkste krachten die de financiële sector de komende jaren zal beïnvloeden. DNB heeft in 2015 verkennend onderzoek gedaan naar nieuwe technologische ontwikkelingen en de mogelijke prudentiële risico's die daaruit kunnen voortvloeien. Op basis van dit onderzoek heeft DNB besloten haar kennis op dit gebied verder te vergroten, nog actiever de dialoog met de sector aan te gaan en haar toezichtaanpak te herijken.</p> <p>In het kader van dit themaonderzoek heeft DNB in 2015 gesprekken gevoerd met gevestigde instellingen, start-ups, experts, toezichhouders en overheidsinstanties. DNB heeft de belangrijkste technologische innovaties en hun impact op de bedrijfsmodellen van Nederlandse financiële instellingen geanalyseerd en de gevolgen van deze innovaties voor de toezichtdoelstellingen van DNB in kaart gebracht. De volledige resultaten van dit themaonderzoek zijn gepubliceerd in het DNB-rapport 'Technologische innovatie en de Nederlandse financiële sector: kansen en risico's voor gevestigde instellingen, nieuwkomers & het toezicht'.</p>

Bijlage 3

Markttoetreding, interventie en handhaving

Tabel 6 Aantal getoetste beleidsbepalers

63

	2011	2012	2013	2014	2015
Kredietinstellingen	252	185	166	224	189
Kredietinstellingen ze echelon					271
Verzekeraars	335	256	337	404	461
Verzekeraars ze echelon					245
Overige Wft	100	162	124	151	157
Pensioenfondsen	354	379	367	672	375
Betaalinstellingen ¹	104	117	73	82	77
Trustkantoren	167	143	111	118	151
Overige ²				86	23
Totaal	1.312	1.242	1.178	1.737	1.949
Waarvan:					
Afgekeurde aanvragen	3	13	20	2	6
Ingetrokken aanvragen	91	108	145	232	213 ⁴
Goedkeuring desk. met voorschriften	3	78	1	0	0
Buiten behandeling geplaatst ³				43	20

¹ Waaronder financiële holding, Afwikkelonderneming, BoBi's, clearingsinstellingen en PPI's.

² Waaronder BES instellingen en CCP.

³ Cijfers over voorgaande jaren zijn niet bekend.

⁴ Hiervan zijn 72 aanvragen ingetrokken naar aanleiding van de aankondiging van het voornemen tot negatief besluit.

Tabel 7 Aantal verleende vvgb's¹

	2011	2012	2013	2014	2015
Totaal vvgb's	464	243	239	246	271
- banken	90	68	94	52	39
- elektronischgeldinstellingen	1	2	-	-	-
- coöperatieve banken	-	-	1	-	107
- verzekeraars	109	5	29	33	27
- beleggingsondernemingen en beheerders icbe	264	168	115	161	98

¹ Niet alle vvgb-aanvragen leiden tot het daadwerkelijk verlenen van de gevraagde vvgb. Sommige aanvragen zijn vanwege onvolledigheid buiten behandeling gesteld of kunnen op prudentiële gronden zijn afgewezen. Ook zijn in 2014 meerdere aanvragen door de aanvragers ingetrokken.

Tabel 8 Inschrijvingen in de registers

	Onder toezicht DNB					Notificatie in Nederland				
	2011	2012 ⁵	2013 ⁵	2014 ⁵	2015 ⁵	2011	2012 ⁵	2013 ⁵	2014 ⁵	2015 ⁵
Kredietinstellingen ¹	231	223	214	179	175	559	577	590	610	626
Verzekeraars ²	345	324	298	274	269	1.023	918	937	966	899
Herverzekeraars	15	12	11	10	11	58	58	60	59	74
Pensioenfondsen	461	415	381	377	321					
Betaalinstellingen ³	34	41	50	45	46					
Trustkantoren ⁴	185	187	192	190	156					
PPI	6	9	10	10	11					

1 Inclusief Rabo en aangesloten Rabo's (ultimo 2015: 106) en niet-EU bijkantoren (4)

2 Hieronder zijn ook begrepen de vrijgestelde onderlinge waarborgmaatschappijen (VOW'ers)

3 Hieronder zijn ook de begrepen de wisselkantoren, geldtransactiekantoren en elektronischgeldinstellingen. Met ingang van 1 juli 2012 worden EER agenten niet langer in het DNB register opgenomen.

4 Inclusief enkelvoudige en groepshoofden

5 Inclusief onder toezicht staande instellingen in Caribisch Nederland

Tabel 9 Maatregelen bij onder toezicht staande instellingen

	2011	2012	2013	2014	2015	Waarvan:						
						Banken ¹	Verzeke- raars ²	Pensioen- fondsen ³	Betaal- instellingen ⁴	Trust- kantoren ⁵	Beleggings- instellingen	Beleggings- onder- nemingen ⁶
Aanwijzing	8	10	10	15	13	2	4	1	1	3		2
Last onder dwangsom	93	54	49	25	29	2	1	18		6		2
Bestuurlijke boete	2	1	4	25	19	2		1	2	12		2
Publicatie overtreding	1	-	-	-	0							
Financieringsplan	1	2	-	-	0							
Saneringsplan	-	-	-	-	0							
Herstelplan	3	-	-	1	165			165				
Stille curatele	3	1	-	1	2		2					
Aanstelling bewindvoerder	1	-	-	-	0							
Doorhaling uit het register	-	-	-	2	2							
Noodregeling	-	-	-	-	0					2		
Aangifte bij het OM	-	-	-	-	1					1		
Totaal	112	68	63	69	231	6	7	185	3	24	0	6
- waarvan gepubliceerd						1	0	1	0	0	0	0

1 Twee lasten onder dwangsom waarvan dwangsomverbeuring nog onbekend,

twee bestuurlijke boete opgelegd voor een totaalbedrag van EUR 635.000,-

2 Een last onder dwangsom waarvan dwangsomverbeuring nog onbekend

3 In 4 gevallen een dwangsom verbeurd voor een totaalbedrag van EUR 19.000,-

Een bestuurlijke boete opgelegd voor een bedrag van EUR 5.000,-

4 Twee bestuurlijke boetes opgelegd voor een totaalbedrag van EUR 145.000,-

5 Twaalf bestuurlijke boetes opgelegd voor een totaalbedrag van EUR 235.925,-

6 Twee bestuurlijke boetes opgelegd voor een totaalbedrag van EUR 35.000,-

Tabel 10 Maatregelen bij niet onder toezichtstaande instellingen

	2011	2012	2013	2014	2015	Waarvan: Banken ¹	Verzeke- raars	Pensioen- fondsen	Betaal- instel- lingen	Trust- kantoren
Last onder dwangsom	1	1	1	4	1	1				
- waarvan gepubliceerd	-	1	-	-	0	0				
Bestuurlijke boete	2	4	11	4	4				4	
- waarvan gepubliceerd	-	2	2	4	2				2	
Publicatie overtreding	-	1	-	-	0					
Aanwijzing	2	-	-	-	0					
Stille curatele	1	-	1	-	0					
Aangifte bij het OM	2	-	1	-	0					
Noodregeling	-	-	-	-	0					
Faillissement op verzoek DNB	-	-	-	-	0					
Totaal	8	6	14	8	5	1	0	0	4	0
- waarvan gepubliceerd		3	2	4	2	0			2	

1 Vier bestuurlijke boetes opgelegd voor een totaal bedrag van EUR 250.000,-

Tabel 11 Bezwaar- en (hoger) beroepsprocedures¹

	2011	2012	2013	2014	2015	2011	2012	2013	2014	2015
Kredietinstellingen (Wtk, Wft)	316	299	340	19	8	36	271	308	302	254
- waarvan particulieren ²	284	272	4	1	0	34	268	249	237	232
Verzekeraars (Wtv, Wtn, Wft)	17	7	94	11	20	5	1	2	3	10
Pensioenfondsen (Pw, Psw, Wvb, Wet Bpf 2000)	54	36	70	26	24	10	7	12	23	4
Betaalinstellingen (Wgt)	1	7	10	14	30	0	0	3	4	11
Trustkantoren (Wtt)	2	7	15	15	17	5	4	4	5	7
Beleggingsondernemingen- en instellingen (Wtb, Wte, Wft)	194	179	185	26	10	8	61	72	4	8
- waarvan particulieren ²	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Statistiekrapporteurs (Wfbb)	8	15	12	14	10	2	2	2	0	0
Totaal	592	550	726	125	119	66	346	403	341	294
- waarvan particulieren²	289	272	4	1	0	34	268	249	237	232

1 Dit betreft de in het betreffende jaar afgesloten zaken alsmede de per 31 december van het betreffende jaar nog in behandeling zijnde zaken.

2 Dit betreft het aantal zaken van particulieren over de toepassing van het depositogarantiestelsel (Icesave, DSB) resp. het beleggingscompensatiestelsel (TPC, St. George Private Finance) en zijn meegeteld met het totaal aantal zaken van kredietinstellingen resp. beleggingsondernemingen.

DeNederlandscheBank

EUROSYSTEEM

De Nederlandsche Bank N.V.
Postbus 98, 1000 AB Amsterdam
020 524 91 11
dnb.nl